

AZ KERESZTYENI RELI- GIORA VALO TANITASNAC MASODIC KÖNYVE.

Az Istennek annyiban valo esmeretiről, az mennyiben magát az Jesus Christusban Megváltónac mutattya; melly esmeret előfő az Atyáknac az Törvény alatt, és az után minékünk is az Evangeliumban megjelentetött.

ELSŐ RESZ.

Hogy az Adámnac esetiből és elszakadásából, az egész emberi nemzetség átcs és kárhozat alá vettetött, és hogy az ő első eredetitől és igazságától el-fáult és megromlott legyen: holott az eredendő bün-rol leszen tanúság.

NEM ok nélkül ajánlattatot az embernek mindenkoron köz példa befédde, Hogy magát megismerje. Mert ha rút fe-gyennec tartatic azt nem tudni, az mi az testi életre tartozik, tehát sokkalis gyalázatosb fégyen az, hogy ha magukat nem esmérjüc: az honnét ez nem jószág fármazic, hogy mi mindenféle dolgokrol való tanácskozásunkban nyavalyáful révelegjüc, ré-bolyogjüc, és ugyan mayd vakok is legjüc. Mentől használatosb azért nekjüc ez paranczolat, annál forgalmatosban meglássjüc, hogy azzal elfordult módra gonosbúl ne éllyjüc. Az mint láttyuc hogy némelly Philosophu-fokon és világi bölczeken meg esett. Mert midön az oc az embert megintic, hogy magát megismerje, egykerf mind ez végre néz ő okátis eleibe ad-gyác, hogy az ő méltosága, beczületes volta és felsősegeis tőle tudva legyen, és ilyenképpen azt akarjác, hogy magában egyebet semmit meg ne gon-

gondollyon, hanem az mivel magát hijába valo bizodalom által elhidgye, és az hitvány kevelség által felsuwalkodgyéc. Az mi magunc megismeré-se pedig, előfőer ebben áll, hogy mi annac meggondolattya által az mi az te-rentésben nekjüc adatott, és melly gazdagon az Isten még mostanis az ő kegyelmét fűntelen nekjüc megmutassa, abbol megismerjüc, és megta-
Gen. I. v. 17.
nullyuc, melly fő, némes és beczületes volt volna az mi terméketjüc, ha az tőkélletesen megmaradt volna. De egykerf mind aztis meggondollyuc, hogy semmi tulaydonunc magunkban ninczen, hanem keremény kerint bitjüc valamit az Isten minékjüc adott, hogy mi mindenkoron csak ő tőle fügjüc, és egyedül ő hozzá ragazkodgyunc. Annakutána ebben is áll az mi magunc megismerése, hogy minálunc nyilván tudva legyen az mi nyavalyas és nyomoruságos állapotunc az Adámnac eseti után, az melly-nec megérzése és megismerése minden mi diczekedésünket és kevely-ségünket lenyommasssa, és fegyennel sgyalazattal elburitvan igaz alaza-tólságra vigye. Mert az miképpen hogy az Isten minket kezdetben az ő képeré teremtett, hogy ő az mi elmeinket, mind az jószágos czele-kedetekre való ferénségre, és mind az örök életnek meggondolattya-ra felferkenténe: azonképpen hogy az mi nemjünknek illy némes és jeles fősege, az melly minket az oktalan állatoktól meg különböztett, az mi restségjüc által le nerohanna, és el ne temettetné, igen fűkséges meg-esmerni, hogy mi az okasággal és értelemmel azért ekesítettjüc fel, hogy mi sent és tífetséges életben igyekezzjüc annac az halhatatlan-ságnac feltett zillyára. Továbbá nem emlekezzhetjüc ugy meg az el-sőben teremtett beczületes méltóságunkra, hogy mindgyarást más fe-lől elő ne fordulna és elő né jelennéc az mi fertolmas romlottágunknac, és az időtül fogva valo gyalázatos állapotunknac somoru tükere, minék-utána mi az első embernek semélyében az mi eredet kerint való tőkél-letességjünk ből kiestjüc. Innen támad oftán az mi magunknac gyü-lősege, az mi magunkhoz valo kedvetlenség, es az igaz alázatof-ság, és uy serenység és valóságos igyekezet gerjed bennjüc az Ur I-stennec keresésére, hogy ő benne az jókat ismer megnyerhesjüc és meg-ferezhesjüc, az mellyektül mi minden estül fogva megfőstattjüc és meg-üressítettjüc.

2. Ez bizonyára az mit nekjüc az Istennek Igasága elönkbe ír, hogy keressjüc kellyen az mi magunc megismerésében és megvisgála-sában: tudni illic olly esmeretet kíván, az melly minket mind az mi ma-gunk erejében és értékében valo hannis bizakodástul messze elszakasson, és minden diczekedésre valo okokat el vegyen, és igaz alázatofságra vi-gyen és inditson. Az melly regulát és utat meg kell nekjüc tartanunc,

hogy ha mi az igaz telt és tárgyat mind az igaz bölczelkedésre, s mind pedig az igazán való czelekedésre el akarjuk érni és eltalálni. Es ninczen tölem eltitkolva, melly fockal kedvesb legyen nálunc az az értelem és tanúság, az melly minket inkább az mi javainknac meggondolattára int és hív, hogy nem az mi nyavalyás és sükölködő fehérségünknek megtekintésére, az gyalázatos fégyennel egyetemben. Mivelhogy semmi nincz, az mit inkább kívánnyon az emberi természet, mint hogy hízkelkedéssel ő neki kedveskedgyenec és az ő füleit hízkelkedvén gyönyörködteséc, és annakokaért midőn az ember hallja, hogy az ajándékokat az mellyekkel ő megékesített valaki nagyra beczi, felötte igen hajol és hayt arra az odalra, nagy örömeft elhívén azt, az mit örömeft hall. Annakokaért nemis felötteb nagy czuda, hogy ez aránt az embereknek nagy része olly igen ártalmasson tévelygett. Mert mivelhogy minden halandó embereckel vélec termett az ő magóknac tulaydon vak és elfordult szerelme, annakokaért örömeft elhitec magockal, hogy semmi ninczen ő benne, az mit méltan gyűlölni kellene. Es illyenképpen minden idegen és kerest otalom nélkül elhitec méltónac és igaznac tartya ez rof hijába való és istentelen vélekedest, hogy az ember ő magánac finte elég, őt felötteb is elégséges legyen az jól és bódogul való életre. Hogy ha közölök valakic mértékletesben akarnac érteni, akarmint engedgyenekis őc meg az Istenec valamit, hogy ne láttassanac mindeneket magóknac tulaydonittani, ugy őf:ozódnac mindazáltal, hogy mind az diczőségnek és mind az bizodalomnac főb oka mindenkoron ő magokban maradgyon. Hogy ha pedig hozzá járuland az ékeffen állás, az melly az embernek tetemében és velejében viskítettő kevelségét hízkelkedvén ciklandgya és gyönyörködteti, semmi nincz ez egész földön az mi az embernek annál kedvesb lehetne. Annakokaért az mi mentől kedvesben és gyönyörűségben magaztalthatra diczéretivel az emberi természetnek főségét és beczületes méltóságát, annyival minden időben nagyobb kedvel vétetött és fogadtatott mayd minden emberekről. De minden efféle diczéreti és magasztalása az emberiméltóságnac, akar melly nagy pompás legyenis, az melly az embert arra tanittya, hogy magával meg elégedvén magában nyugodgyec meg, semmit nem keres egyebet, hanem hogy ez kedves örvendeztetés akat czae valami elmulandó gyönyörűségét indit, ugy megczal és megvakit mindazáltal, hogy az ollyanokat az kic annac jóvállására boczátyac magokat, az legártalmasb veszedelemben tasitja. Mert vallyon mi hasna annac, hogy mi hiába való bizodalomból nagy bátorokodva tanácskozunc, sándékozunc, és nagy

nagy dolgokat próbálunc és kezdünc, az mellyeket ez dologra használnac alitunc: és ugyan mégis menten czae az kezdésbenis meghanyatlunc, és mégis fogyatkozunc mind igaz értelemből, s mind igaz jófágtól, erőtől, ezeknek véghez vitelére; de mégis nagy bátorsággal mind addig fáguldunc mig nem tellyésséggel elvefönc silyedünc? Nem lehet pedig külömben dologc mind azoknac, az kic magokban bizakodnac, mintha az önnön magoc erejéből czelekedhetnénc, és véghez vihethénc valamijót. Annakokaért ha valaki fock ideig halgattais az olly mestereknek fiavát, az kic minket az mi javainknac meggondolattában foglalnac és tartoztatnac, az ollyan soha nem juthat ő magánac megismeretire, hanem az legveszedelmesb tudatlanfagra ragattaricel.

3. Annakokaért noha ebben az Istenec igasága egyez minden embereknek közőnséges értelmével, hogy az mi bölczeségünknek másodc része az mi magunknac megismerésében allyon; de az mi magunc megismerésének módgyában nagy egyenetlenség vagyon. Mert az embernek az ő testi itéleti szerint ugy tettic, hogy ő finte jól megismerte és megvizsgálta immár magát hogyha ő az ő tulaydon bölczefegőhöz, értelméhez és tökéletességéhez bizván megvidult és megbátorodott, és magát felébreztvén az jófágos czelekedetre adta; és az vétkec ellen hadat inditott, és azoc ellen czatáz, és minden forgalmatossággal arra igyekezc az mi jó és tisztességes. Az ki pedig az Istent mértékfinora szerint magát jól megnézelli és megvizgallya, nem talál az semmit az mi az ő fivében és elméjében valami jó bizodalmat és hiedelmet támaszthatna és indithatna: és mentül magát valóságosban és élelfebben megvizgallya és megpróbálta, annál melyebben alányomtat és inkább megalaztat: miglen ő minden hamis bizakodást kevelséget és vakmerő bátorokodást hátra hágy, magában való bizodalmatul meg fűnic, és az ő életnek jól rendelkezésére semmi erőt és értéket magában meg nem hágy. Nem akarja mindazáltal az Isten, hogy mi tellyésséggel elfeledkezzünc arról az nemességéről és tökéletességről, az mellyet az mi Atyánkkal Adammal közlöt volt, azért tudniilic, hogy minket az a tökéletesség minden igaságnac és jófágnac forgalmatos gyakorlására felszerkentfen és felinditson. Mert sem az mi első eredünc, sem azt az mi végre teremtetünc, ugy meg nem gondolhattyc, hogy egyfermind az örök életnek és halhatatlanságnac meggondolattára, és az Isten orfágánac kívánságára és keresésére fel ne gerjesztessünc és fel ne inditassünc. Ez illyen meggondolat

pedig és megismeret az mi fiyeinket olly igen nem fuválkatrattyá fel és nem testi kevélyé, hogy sokkal inkább lenyommasza és alázatóságra kéferitse. Mert miczada az az eredet? Az tudniillik az mellyről mi elfakadtunc. Miczada az mi teremtetésünknek oka és vége? tudniillik az az mellyről mi tellyességgel elfordultunc, hogy az mi nyomorult és nyavalyáságos állapotunkat megúnván az Istenhöz fohazkodgyünc: fohazkodván az elvesztött méltoságra ahitózzunc. Mi pedig, mikor azt mondgyuc, hogy semmit ne kellyen az embernek magában nézelleni, az mi ötet bátorithatná, azt úgy értyüc, hogy semmi őbenne ne legyen, az mellyhöz bizván néki kevélykednie kellyen. Annakokaért ha tettzie, azt az esmeretet az mellyel az embernek magát kellyen megismereni, illyenképpen őffuc réfre, hogy ő előfer azt gondolja meg, hogy miért teremtetött legyen, és minemű jéles ajándékokkal, az mellyeket nem kell megutálni, ékesítetett legyen meg, az melly által az igaz isteni szolgáltnac és az jövendő életnek meggondolattyá ébreztetic és felinditatic: annakutánna hogy az ő maga erejét és értékétis meghánnya vessé, hogy ő azt megismerévén, nem különbben mintha tellyességgel semmivé lott volna, megfégyenüllyen, és az legnagyobb gyalázatban feküdjéc. Erre hajol és néz az első meggondolás, hogy megértse és megismerje mi legyen az ő tistti: az másodic, hogy azt mint viheffe véghez. Mind az kettőről, az mint az rend, az mellyet tartanunc kell, kívánnya, bővebben léfen befedünc.

4. Mivelhogy azért nem kicziny vétéknek, hanem átkozott nagy bűnnek kellettannac lenni, az mellyet olly keményen megtorolt és megbüntetőt az Isten; annac az Adam esetiben való bűnnek nemét és formáját kell minékünc meggondolnunc és megismerellenünc, az melly az Istennek olly rőttenetes bosszúállását indította és gerjesztötte az egész emberi nemzetségre. Az közképpen tanítatott és bévetetött volt, hogy az Isten Adámost az mértékletlenségért és torkoságaért, avagy nyálankságaért büntetett legyen acképpen meg, az merő gyermeki dolog. Szinte mintha minden jószágos czelekedernec egész summája és fő tizckelye egyedül czac az egy gyümölcszül való megtartoztatásban, és annac elrávoztatásában állott volna, maga lám mindenféle gyönyörűség, valamellyet az ember kívánhatna minden felől bevségeffen folyt, és abban az földnek bodog gyümölcszős voltában, nem czac bővségeffen meg volt minden az frisselkedésre és gyönyörűségre, hanem szoknac változtatására és különbözteséreis mindenek nec nagy bővsége volt. Fellyebben kell annakokaért tekintenünc, mert az jó és gonof tudásnac fájátul való megtiltas, próbálttya volt az engedelmségnec, hogy engedven az Adam megbizonyitana azt,

ná azt, hogy ő örömeft akarna az Istennek paranczalattyánac alája vettetvén lenni. Es ugyan az névis megmutattyá, hogy nem volt más oka és vége az paranczolatnac, hanem hogy maga sorsával és állapattyával megelegedvén, gonof kívánsággal fellyeb ne emelkednéc. Az ígérét pedig, mellyel az öröc életnek reménlése paranczolatott néki, mind addig, valamig ennéc az életnek fájánac gyümölcszéből: Vifóntag az halálnac rettenetes meghirdetése, mihelyen megkostolnája az Jó és gonosz tudásnac fájánac gyümölcszét, az ő hitnec probálására és gyakorlására nézött. Innét nem nehéz kihozni, mimódon indította legyen Adam magára az Istennek haragját. Sz. Agoston bizonyára nem föl gonoful, midön azt mondgya, hogy az kevélyég volt legyen minden gonofnac kezdeti. Mert ha az nagyob tistteség kívánás az embert magasban fel nem emelkedteté volna annál, az mennyire illett és méltó volt volna, tehát az ő tökéletes voltánac állapattyában megmaradhatott volna. Mindazáltal tellyesféb és világosb megirását kell ennac venni az Mosestül megirattott megkisértésnec formájából és módgyából. Mert midön az affonyi állat az kigyonac hálója és czaládsága által az Isten igejétül hitelenség által elvonyatik és elhitettetic, itt menten megláttzie hogy az életnek kezdeti az engedetlenség volt legyen. Mellyet fent Pális megerőffit, midön azt taníttya, hogy egy embernek engedetlensége által, mind az több emberekis megromlottanac és elvesztenec volt. Meg kell mindazáltal gondolni, hogy az első ember az Istentől és az ő paranczolattyatul és engedelmségtül azért fakadott legyen el, hogy ő nem czac az ördögnek nyájas hízeldese által megczalattatott és megfogattatott, hanem azértis, hogy az igazságot megvetötte, és az hazugság melle állott. Es bizonyára mihelt az Isten igeje megvetettic, legottan az ő félelmeis, és minden ő tistteleti elhagyatic és felforgattatic. Mert az ő Majestassá és felséges dicőssége minallunc külfomben helyén meg nem áll, és az ő néki való szolgálatis elfordulatlan és egészben helyén meg nem marad, hanem ha egyedül czac az ő fájánac igejelen mi köztünc meg nem marad, hanem ha egyedül czac az ő fájánac igejéhez ragazkodunc és tartozunc. Annakokaért az hitelenség volt gyökere az elfakadásnac. Innét indult és buzdukt pedig az nagyob tistteség kívánás és kevélyég, és ez mellett az háládatlanságis, hogy az Adam többet kívánván annál hogynem az mennyi ő néki engedtetett az Istennek nagy és drága bőven adakozó voltát, az mély által ő mindenfelől megvolt gazdagitva, gonoful és gyalázatosson megvetötte. Ez pedig fertelen nagy, és rettenetes Istentelenség volt, hogy ez nyomoréc föld edénec kevélynec láttzott az, hogy ő az Istennek képére volt teremterven, hanemha az Istenhöz hasonló és ő véle egyenlőis lenne. Mivelhogy azért az elfakadás olly főrnnyü és átkozott vétéc, az melly által az ember, az ő te-

In Psal. 19.]
coeli enar.

Rom. 1. v. 39.

remtőjének paranczolattya magát elvonnyá, sőt az ő könnyű igáját, az kinyeségnek miatta nyakából kiveti, hijában való dolog tehát az Adamnac bűnét kicsinynek itilni. Mivelhogy nem köz elfakadás volt, hanem az Istennek fokfele és ifonyu gyalázattya is volt beleje keveredve. Mett az Satan rágalmazásának és káromlásának, az melly által az Istent hazugságban irégségben és gonofságban vádollya, alájait, és azt jóvá hadta. Utólsor az hitelenség aytót nyitott az kevelségnek: az kevelség pedig és az tisztességkivánás, nemzette az keménynyakúságot, hogy minékutánna az emberec az Istennek felelmetől elvett, oda rohannának az hová őket az gonof kivánság haytaná. Annakokaért igazán tanit Sz. Bernardus, hogy mi nekünk az idvőségnek aytaja megnyittaség, midőn ma az Evangeliumat füleinkkel vesztünc: az miképpen hogy azon ablakokon, midőn az Satannac nyitva allának, az halál bébozattatott volt. Mert soha nem mert volna Adam az Isten paranczolattya ellen tufakodni, hanem hogy nem hitt az ő befédének. Tudniillie, ez volt az legjob zabola minden indulatoknak mértékletesen való igazgatására, megtudni azt hogy job semmi ne legyen, mint az Isten paranczolatának engedvén, igazságot czelekedni: annakutánna, hogy legfelsőb tizilla legyen az bódog életnek, az Istentől ferettetni. Annakokaért az őrdőgnac káronkodási által elragadtatván, az mennyiben ő rayta állott, az Istennek egész dicőségét semmivé tőtte.

5. Az miképpen azért az Adamnac lelki élete abban állott, hogy ő az Istennel az ő teremőjével egybe ferkeztetvén maradna: azonképpen az elfakadás, és az ő tole való elidegenülés veszedelmé lőtt az Léleknek. Nemis czuda hogy az, az ő nemét megrontotta és megnyomorította, az ő elfakadásával, az ki az természetnek egész rendit felforgatta mind menyben, és mind itt ez földön. Minden remített állatot foházkodnac, ugy mond Szent Pal, és az hiába való és elmulando állapotnak alája vadnac vettervén, az ő akarattya nélkül. Ha ember az okát kérdi, minden kétségnélkül ez, hogy ő kis az büntetésnek részét szenvedic, az mellyet az ember érdemlett, az melly nec főlgyalattya-ra azoc voltac teremtetvén. Annakokaért mivelhogy az ő vétkéből az átoc oda fel az magasságba, és ide alá az mélységbe is elhatott, az melly ez világnac minden részeiben haboz, büntet és őstoroz minden teremített

Rom. 8. v. 22

remített állatokat, tehát nem idegen dolog és ninczoknélkül, hogy ez az emberen való átoc, minden ő maradékira elfármazott és eláradott. Annakokaért minékutánna ő benne az Istennek képe eltöröltetett volna, nem czac egyedül ő maga szenvedte ez büntetést, hogy az bölcseség helyett, és az joság, fietség, igazság és igazmondóság helyett (az melly drága ékelségeckel az ember fel volt ruházva) ez fönnyű dög-leletességek érkezének reaja, ugy mint vakság, erőtlenség, tisztátalanság, hijaba valóság, hamisság: Hanem ugyan azon nyavalyákban kötelezte és bémerítötte az ő nemzetségétis. Ez az örökségképpen fármazott romlottság, az mellyet credendő bűnnek nevezte az régic. az Bűnnek igéjen értvén az előb jó és tiszta természetnek negvesetségét. Melly dologról foc villongas és nagy visszavonyas volt közöttök, mivelhogy az közönséges értelemmel, és az emberi okofsággal semmi ugy nem ellenkezie, mint az hogy egy embernek bűneért, az többi mindnyájan vétkesec legyenec, és így az vétec mindeneckel köz legyen. Es ez láttic okának lenni, az miért az Anyaszent Egyháznak legrégieb Tanítói, ez tizikelyét az Keresztényi Tudománac czac homályoson adnác elő és illenéc meg: avagy hogy nem olly világoson magyaráznác ki, az mint kellett volna. De ez felelem sem czelekedhette, hogy Pelagius elő ne állana, kinec istentelen vallása ez volt, hogy az Adam czac tulaydon magának kárával vétkezett, de az ő maradékának azzal semmit nem ártott: Tudniillie ez álnok-sággal fedezgetvén az őrdög az nyavalyát, azon igyekezett, hogy azt halálosá és meggyogyithatatlanná renné. Továbbá midőn az Istennek nyilván való bizonságával meggyőzöttetné, hogy az bűn az első embertől elfármaznéc mind az egész ő maradékira, czufolodván ugy patvarkodtanac, mintha czac az példának követése által, és nem az romlott természetnek előröködése által hatna el és fármaznéc el az utánoc valókra. Annakokaért az Istenfelő emberec (és kiváltképpen egyebec felött Szent Agoston) azon munkálkodtanac, hogy megmutatnájac azt, hogy mi nem az mi magunktól kezdett gonofság által vesztünc meg, hanem velünc fületett romlottságot hozunc anyanc mehéből. Az mellynek megtagadása volt az legnagyobb és semtelemb hazugság. De ez Pelagianusoknak és Celestianusoknak vacmerőségeket nem czudállya az, az ki az Szent Agostonnac irásból megláttya, melly semtelen és ortzatlan bestiac voltac

Pfal 51. v. 7.

nac azoc minden egyéb dolgokban. Bizonyára ninczen abban kétség, az mit megvall fent David, hogy ő álnokfogban fogantatott, és hogy az ő anyjánál bűnben született. Nem feddi és rongállya itt az ő atyjának vagy anyjának vétkeket: hanem hogy az Istennek ő hozzá való jóvóliát jobban ajánlhassa, az őn talaydon születésétől fogva való elfordult és megvesztett voltának megvallását hozza elő. Esmivelhogy nyilván való dolog, hogy ez nem egyedül csak Davidnak volt kiváltképpen való igye, egyéb emberekön kívül, következic tehát, hogy az ő példája alatt, az egész emberi nemzetség természetének megferteztetése és romlottsága jelentéséc innét meg. Annakokaért mi mindnyájan, az kic abból az tisztátalan magból származunk, az eredendő fertelem által megferteztetvén születünk. Sőt minnelőtte mi ez életnek világosságát, meglátóc, immár az Istennek fine előtt megtisztátalanítottunk, megferteztetünk és megromlottunk. Mert kiczoda tehet tisztát az tisztátalanból? Senki azt nem czelekedheti, az mint az Sz. Job könyvében megvagyón írva.

Iob. 14. v. 4.

6. Hallyuc azt hogy az fiúknec tisztátalanságoc úgy elűmazzéc és előrökülyön az ő gyermekeikre, hogy azoc mindnyájan, senkitül ki nem válva, eredetec, fogantatásoc és születéséc ferint megferteztetec, bűnöséc és tisztátalanoc legyenec. Ennek pedig az megferteztetéséc semmi kezdetit mi fel nem talállyuc, hanem ha az mi mindnyájunknac első Atyára, ugymint az emberi nemzetec eredetire és kútfejére megyünc vissza. Bizonyal kell azt tartani, hogy az Adam, nem csak első őregatyá, hanem ugymint gyökercis volt az emberi természetec, és annakokaért az ő eseri és romlása által az egész emberi nemzetségis méltansérterett és romlott volt meg. Mellyet az Apasztal, az Adamnac és az Christusnac egybehasonlítása által világosnád értenünk. Az miképpen, ugymond, egy ember által jött ez világra az bűn, és az bűn által az halál, és acképpen az halál minden emberekre elhatott, mivelhogy mindnyájan vétkeztenec azonképpen az Christus kegyelme által adatott meg ismet minékünc az igazság és az élet. Mit czázognac ez ellen az Pelagianusoc? Azt czevegiké hogy az Adamnac vétkei, csak az ő példájának követése által plántaltattott volna el? Jó volna bezzeg. Ninczené tehát az Christus igazságabol semmi egyéb hasznanc, hanem hogy csak követéséc példájaul adotott legyen előnkbe? Ki szenvedhetné az Isten diczőségének illy átkozott ellopását? Mivelhogy pedig semmi kétség és viskalkodás abban nincz, hogy közölteséc mi velünc az Christus igazsága, és ez közléséc általa legyen miénc, és az mi öröcéletünkisebből származéc: ez következic azért egyfersmind ki belőle, hogy mindkettőt úgy elvesztetüc volt az Adamban, hogy visfontag az Christusban adattatnanac meg minékünc: az bűn

pedig

pedig és az halál, az Adam által úgy czústancbe, hogy azoc az Christusban töröltéséc el. Mert ez igéc semmiképpen nem homályosoc, hogy az Christus engedelmése által fokban megigazittanac, az mint hogy az Adamnac engedetlensége által bűnösöcké lóttenc, és hogy ez kettő között oly egybehasonlítás és öfvetekintés vagon, hogy minket ez az ő veszedelmében együtt békőtelezett, és magával egyetemben elvesztött, amaz pedig az ő kegyelme által, ismet az öröc idvőségére és boldogságra hozott. En azt tartom hogy az igazságnac illy világos értelmére semmi hősib és erősebb megbizonyítás ne kívántáséc. Ezenképpen mind az Cominthusbéliekhez írt első levelében is, az áttentelő hívkeresetyéneket az ő feltámadásoc felől való hitekben erősíteni és bátorítani akarván azt bizonyította, hogy minékünc az élet az Christusban ismet megferteztetéc és megadatéc, az melly az Adamban elvesztett volt. Az ki azért azt állattya és azt mondgya, hogy mi az Adamban mindnyájan megholtunk, az egyfersmind immár azt is jelenti, hogy az bűnnek fertelmével mindnyájan meg legyünc köteleztetvén. Mert az károhozat nem jön azokra, az kic semmi hamiságban vétkefec nem volnának. De világosban ember meg nem értheti mi legyen az ő értelmec, mint az más részec egybe vetéséből és öfvehasonlításabol, az hól arratant, hogy az öröc életnek reménsége minékünc az Christusban ismét megferteztetett és megadatott, legyen. Tudgya pedig azt az ember, hogy az egybeképpen és előb meg nem lehet, hanem midőn Christus az önnön maga czudalatos mi velünc eggyesüléséc általa az ő igazságának erejét mi belénc kiönti: az mint másutt meg vagon írva hogy mi nekünc az lélec élerünc az igazságért. Annakokaért az hól az mondatic, hogy mi Adamban mindnyájan megholtunk, nem illic hogy különben, hanem hogy így magyarázzuc, hogy az Adam az mennyiben vétkezett, nem csak ő magának tött kárt és szerzett öröc veszedelmet, hanem egyfersmind az mi természetünkis azon veszedelembec egytette. Azt pedig nem csak az ő bűne által, mintha az mi réanc nem néz-

1. Cor. 15. v. 22.

Rom. 8. v. 10.

Eph. 2. v. 3.

Hh

ugy meg, hogy ez illy gonosf métey, ő róla minden ő egész nemzetfegére és maradékira eláradna és elfolya. Az mennyei bíró az Christus onnön magais elég világosan meghirdeti, hogy minden emberec gonosfágban és romlottságban sülettefennec, midőn azt tanítja, hogy minden az mi testül sülettec, test legyen az, és annakokaért minden embereknec, az öröc életnec kapuja bé legyen zárólva, mig nem visfontag ujjonnan sülettec.

Boh. 3. v. 6.

7. Nemis sükség ez dolognac megéítésére amaz forgalmatos kérdözödés, az melly az régicet nem kevelsé gyötörtte, tudniillic hogy ha az fiúnac lelke, az atyai lélek nec terméset ferint való hévségéből és állatryából fármazzéké, mivelhogy az bűnnec ez halálos mérgé kiváltképpen az lelkekbe ragadott. Meg kell azzal elégedni, hogy azt tudgyuc, hogy az Ur Isten beléadta az Adamba mind azokat az ajándékokat, valamellyeket az emberi termésettel akart közleni: Annakokaért midőn az ember azokat az ajándékokat elveföttte, hogy azokat nem czac ő magánac, hanem mi tőlünkis mindnyá junktól, elveföttte. Kiczoda történé azért felöttéb magát az Lelkek kezdetiről és eredetiről való kérdeződéssel, midőn hallya, hogy az Adam azokat az ékes ajándékokat, az mellyeket ő elveföttte, finte ugy vöttte volt mi éretünnc, mint finte onnön magáért, ugy hogy az oc nem egyedül czac egy ember nec adattatnának, hanem az ember nec egész terméset nec voltanac tulaydonitavá? Semmi képtelenség azért ebben ninczen, hogy minekutána ő megfofottatott, egyferf mind az egész emberi terméset nec megfofottatott és megmezitelenitett legyen: hogy ha, minekutána ő az bűn által megfittátalanult, ezen métey az ő egész maradékinac terméset nec eláradott legyen. Annakokaért az rothar gyökörből rotharágak is nevekettenec, mellyec az ő rotharágokat, az ő belőlöc sördült egyéb ágakra is kiterjefötttéc. Mert az fiac ugy megromlottac az ő atyokban, hogy az után ő kis az ő gyermekök nec romlásokralennenec. Az az, az emberi terméset megromlásának kezdeti, ugy vött az Adamban, hogy ez illyen romlottság ugy mint öröcké való gonosf mérges folyás az első Atyáról az ő fiokra és maradékokra mindenkoron folya és elfármaznec. Mert ez métey nec és az emberi terméset nec megromlásának oka nem áll az test nec avagy az lélek nec *substantia* jában és állatryában, hanem abban hogy az Istentől ugy vött rendelve, hogy az első ember, az Istentől neki adott ajándékokat, mind magánac s mind pedig az őveinec tartaná meg, avagy veftené el. Hogy pedig az Pélagianusoc és les elmélkedéssel vetic elő, hogy nem igazság hoz illendő, hogy az hívő Keresztien sülekrül sületerött gyermekek, azoktól gonosf és romlott termésetet örökségképpen vegyene, mivelhogy inkább az ő tíftraságockal azoknac

me

meg kellyen fenteltetnec; azt könnyü meghamisítani. Mert az gyermekek nem az ő lelki ujjonnan sülettefésekből, hanem az testi sülettefésből fármaznac. Annakokaért, az mint Sz. Agoston mondgya, akar hitetlen legyen az Isten előtt való bűnös, akar az Isten előtt meg igazult hívő legyé, de mind a két fél ugyan nem meg igazultakat, hané igazságtalan gyermekeket nemz: mert az megromlott termésetből nemzi azokat. Továbba, hogy az hívő gyermekek az ő Szülőjök nec fentségeckel valami réfből téfese legyenec, kiváltképpé való áldála az az Isten népé nec, az melly nem fogja azt el, hogy az emberi nemzet nec első és közönséges megátkozása, elő ne menne, mert az vétkecség az termésetből fármazic: az megfenteles pedig az terméset felött való kegyelemből lefen.

8. Es hogy ezek ne legyenec valami bizontalan és esmeretlen dolgokról mondatva, mutassuc meg mi legyen az eredendő bűn, noha nem az fiandékom, hogy az eredendő bűnnec minden megírását, az mellyec az könyviroktól formáltatnac, meghányam vessem: hanem inkább hogy egyet hozzac elő, az melly nékem az igazság hoz legközelbjaronac és igen illendő nec tettic. Az eredendő bűn annakokaért örökségképpen való megromlása, és gonosfága az mi termésetünk nec: az melly az lélek nec minden réfete sülyel kiöntetec, és eláradott. az melly megromlása és megvefése az terméset nec, minket elő fer: az Isten haragjára kötelecsé téfen, annakutána mi bennünnc gonosf czelekedeteket is indit az mellyeket az Irás test nec czelekedet nec nevez. Es ez tulaydonságképpen az, az mi fient Paltól gyakorra bűnnec neveztetec. Az gonosf czelekedeteket pedig, az mellyec belöle fármaznac, ugy mint az paraznaságot, házaságot, lopást, irégységet, gyűlöfseget, emberölést, zabalodást, refégységet. enekokaért nevezic bűnnec gyümölcszeinec: Noha ezek is, mind az Irásban sülyel, mind pedig ő magóktulis bűnök nec neveztetnec. Annakokaért, ez két zickelt külömbségben kell esünkbe veünnc: tudniillic, hogy mi minden réfeteiben az mi termésetünk nec ugy megfetteztettünnc, megromlottünnc és megvefettünnc, hogy egyedül az terméset nec czac ez illy romlottsága miatt is az Isten előtt karhozatvan és meggyözetettvén volnanc, az ki előtt semmi nem kedves hanem czac az igazság, ártatlanság, és tíftraság. Es mindazonáltal ez ugyan nem idegen bűnért való kötelecség: Mert midőn az mondatic, hogy mi az Adamban vétke miatt az Isten itéletire kötelecsé és vétkecsé vagyunc: né ugy kell érteni, mintha mi magunkbá ártatlanoc és feyghetelenec volnanc, és czac az ő bűné nec büntetését fevednóc: hané mivelhogy mindnyáj az ő bűné miatt, az Istenec átkával béburitattünnc, tehát igazan mondatic, hogy ő minket kötelecsé és vétkecsécké tört. Mindazó által a bűnetés nem czac ő róla rohant réanc, hanem mi magunkban is bennünnc

Lib. contra Pelag. & Coelest.

Gal. 5. v. 9.

H h 2

Libr. 1. de
peccator.
meritis, &
remiss. c. 8.

Rom. 5. v. 12.

vagy az az méreg, az melly ő tőle mi belénc fármazott, és méltán büntetetic meg. Annakokaért Szent Agostonis, valamennyiszer azt idegen bűnec nevezi (hogy annyival világosabban megbizonyítsa azt, hogy az bűn az megveszett természetec előbplántaltatása által fármazóc és terjedgyen mi belénc) egyssersmind mindenkoron eztis mondgya, hogy az, ki-neckinec ugyan magánakis tulaydon bűne legyen. Es az Apostol ő magais nagy értelmessen megmutattya, hogy az halál azért hatott el minden emberekre; hogy mindnyajan vétkeztenec, az az, az eredendő bűnbe burittattac és füzettettec, és annac rütségával megferteztetec és megtrifátalanultac. Annakokaért még az kis gyermekekis, mivelhogy az ő kárhözattokat, annyok méhéből vélec hozzác, nem idegen bűnec, hanem tulaydon önnön magak vétkével kötelestec és bűnösöc. Mert noha még az ő hamiságoknac gyümölczét nap világra nem hoztác, mindazáltal nem kevesbbé ugyan beléjéc vagy on rekesztettec és bennec vagy on elröytterve az gonofs gyümölczök nec magva: Söt egészen az ő természetec merő magva az bűnök nec: Lehetetlen dolog azért hogy azt az Isten ne gyüölöné és ne utálná. Erre következc hogy ez vólta képpen az Isten előtt bűnül tulaydonitatic: mert semmi kötelestec az büntetetic nem lenne, az holott semmi vétec nem vólta. Annakelőtte erre ez másis érkezc, hogy ez elfordult természetec, és gonofság mi bűnec soha nem hivolkodic, hané minduntalan uy gyümölczet hoz tudniilic amaz czelekedetic az testnec, a mellyeket előb megiranc, nem különben mint az egő kementze az lángot és az fúkrákat ki fuvallya, avagy mint az forras hogy fűntelen folyattya ki az vizet. Annakokaért noha azoc az kic az eredendő bűnt ugy irtac meg, hogy az, fogyatkozása és fávolléte legyen az eredendő és velünc teremtetott igaságnac, az melly nec bennünc kellene lenni, azoc az egész dolgot az mint az onmagában vagy on, befoglallyac, de annac erejét és hatható vólta ugyan mégis nem mutattya elég világosan ki. Mert az mi természetünc nem czac fűkös, és üres az jótól, hanem felötte igen gyümölczős és fapóra az gonofsban, ugy hogy semmiképpen nem hivolkodhatic. Az kic pedig azt mondgyac, hogy az eredendő bűn, gonofs kivanság legyen, nem igen idegenül fóltnac az dologhoz, czakhogy az hozzá adatnec (az mellyet noha sokan meg nem engednec) hogy minden valami az emberben vagyó, az értelemtől fogva mind az akaratic, az Lélektől fogva mind az testig, az gonofs kivanság által megferteztetec, és hogy azzal mindéestől fogva tellyes legyen. Avagy hogy rövidedé mondáséc ki, hogy az egész ember ómagától, semmi egyéb ne legyen, hanem merő azon gonofs kivanság.

9. Annakokaért mondám, hogy minden részei az lélek nec az bűntül megfállattattac, és megvétettec, az időtől fogva, hogy Adam az igaságnac

igaságnac kút fejtül eltávozott, Mert őtet nem czac az testi kivanság i-tette és gögyögette el, hanem az átkozott Istentelenségis, az mellytől fól-túc, az ő elméjének főb helyét tellyeséggel megfállotta és elfoglalta; és az éktelen kevélységis az fiv nec mélséges fenekéig mind elbáharott, és azt mindelfogta; ugyhogy merő balgatagság és illetlenség legyen, az emberi természet nec romlottságát, az melly innét fármazott, czac az külső ér-zékenysége nec indulatura, a mint őc nevezic, vonni és érteni, avagy azt czac gerjéftő taplónac nevezic, az melly az ember nec czac a részét, az mellyet őc érzékenység nec hivnac, édesgesse, inditsa és vonnya az bűnre. Az mellytzi-ckellyben Petrus Lombardus az ő goróba értetlenségét bőven kimutatta, az ki, midőn az bűnök nec fűkét és helyét tudakozza és keresi, azt mond-gya hogy az testben legyen az, jollehet nem tulaydonsága serint, hanem mi-velhogy nagyobb részere az testben láttzic meg az mint ennec f. Pal bizonsá-ga. Mint ha fent Pal az ő favaival, az lélek nec czac egy részét értenéje, és nem az egész természetet, az melly az természet felett való kegyelem nec el-lenébe tetetic. Es f. Pal önnön maga minden kételkedést elveszen, azt tanit-ván, hogy az emberi természet nec romlottsága nem czac egy részében legyen az ember nec, hanem hogy tellyeséggel sohol semmi ninczen az egész embe-re nec halalos méregtül üres és tista. Mert az holott ő az romlott természet forgattya, nem czac azokat, az kivanságnac rendeletlen indulatit kár-hoztattya, az mellyec nyilván láttatnac, hanem kiváltképpen arra megyen, hogy az elme az vakságnac, az fiv az gonofságnac alája vettetec és köre-leztetec legyen: és az egész harmadic caput az Romába írott levélben, sem-mi nem egyéb, hanem az eredendő bűnec megirása. Az melly az emberi természet nec meguyításából még világosabban megtettzic. Mert az Lélec, az melly az ő ember nec és az test nec ellenébe tetetic; nem czac az Isten nec kegyelmét jegyzi, az melly által az okos lélek nec legkiseb avagy érzeke-ny része jóbbitatic meg; hanem az lélek nec minden részec nekélletes meguyulását foglallya bé. Es annakokaért nem czac az testi goromba kivanságot hadgya fent Pal fundamentomátul fogva eltöröltetni, hanem meg paranczollia, hogy az mi elménk nec lelkebenis meguyitassunc; az mint másuttis meghadgya, hogy elváltozzunc az mi elménk nec meguyitá-sára. Abbol az következc, hogy az a rész, az mellyben az Lélek nec fávól-ta, és nemesebsége, kiváltképpen kitündöklic, nem czac megsebesitetec, hanem olly igen megveszett és romlott, hogy nem czac fűkség hogy meg-gyogyitassac, hanem mayd egészen uy természetet vegyen magára. Men-nyire ulti pedig meg és melly mélyen járta el az bűn az elmet és az fivet, aztis mayd meglássuc. Itten czac azt akartam rövideden megilletnem, ho-gy az egész ember, fejtül fogva mind lábíg, mint egy vizöz önnel ugy elbu-

Eph. 4. v. 23.
Rom. 12. v. 2.

ritatott és elmeritetett, hogy semmi rész, és semmitag az egész emberen bűn nélkül nem maradt. Es annakokaért minden az mi ő tőle fármazic, bűnnek tulaydonitáséc és tartáséc, az mint s. Pal mondgya, hogy minden test sérint való értelem és gondolat, ellensége az Istenec, és annakokaért halális.

Rom. 8. v. 7.

10. Tisztuljanac el azért mostan azoc, az kic az ő bűneket és vétkeket az Istenec meric tulaydonítani, azért hogy mi az embereket természetek sérint bűnösökne mondgyuc. Elfordultul keressic ezec az Istenec dolgát az ő megfertezett voltokban, az mellyet az Adamnac természetiben, mikor az még tőkelleres és romlatlan volt, kellett volna keressic és meggondolaioc. Annakokaért az mi romlotságunc, az mi testünkne bűnös voltátul fármazic, nem az Istentől. Mivelhogy mi semmi egyéb okért nem romlottunc meg és vesztunc el, hanem hogy eltávoztunc az mi első teremtetésünkől. Es itt senki azt nem czevegheti, hogy az Isten az mi idővségünket jobban megőrizhette volna, hogy ha az Adamnac esetit meg előzte volna. Mert azon kívől, hogy ez ellenverésne az ő vakmerő eseskedéseért, minden Istenfélőc előtt utalatosnac kellyen lenni, az Isteni Elválásfátánc titkárakis tartozic, az melly ennek utánna az ő tulaydon helyen forgattatic meg. Meg kell azért gondolnunc, hogy az mi nyavalyáságunc, az természet megromlásanac tulaydonitáséc, hogy az Istenre az természetne kezdetire és teremtőjere, neforditsuc vadolásunkat. Igaz bizonyára hogy az természetne ez halalos sebe belenc ragadott és bennunc vagyon, de felőtte igen áll azon, hogy ha az masunna jötté reanc, avagy kezdetül fogva az mi természetünkben volté. Nyilván vagyon pedig hogy ez seb az bűn által vágatott belenc. Annakokaért senkire egyebre nem panaszkodhatunc, hanem czac magunkra az melly az sicut Irásban forgalmatosson feljegyzetót. Mert így szól az Salomonnac Prædekarora, Tudom hogy az Isten az embert jóva teremtette, őc pedig kerestek magoknac soc hiába való gondolatokat. Ebből megtettzic, hogy egyedül czac ő magánac az emberne kellyen az ő megromlását tulaydonítani: mivelhogy ő az Istenec jóvóltából igazzá és jóva volt teremtelve; és az ő tulaydon bolandsága által esett az hiába valóságban és az bűnbe.

Eccles. 7. v. 29.

11. Azt mondgyuc azért, hogy az ember az természeti romlás által veszett el, de az á romlás ugyan mégis nem az természetből fármazott. Azért tagadgyuc pedig hogy á természetből fármazott legyen, hogy azt megmutassuc, hogy sokkal inkább valami másunnat melleje czusított történeti fogyakozása és megtörése legyen az természetne, az mi az emberen esett, hogy nem mint valami valóságos tulaydonsága, á melly az emberne kezdetiben,

detiben, és első teremtésében plántáltatott volna az ő természetiben. Mindazonáltal természeti romlásnac nevezzuc, hogy senki azt ne vèllye, hogy előfèr most uyonnan eredgyen akarmelly embertől az gonofsók által, holott örökség sérint való jussával kötelezen minket és tartson fogva. Es ezt nem czelekeffuc az Irásnac autoritása és bizonságanélkül. Mert s. Pal Eph. 2. v. 2. Apastal tanit, hogy mi mindnyájan ez okért legyunc természet sérint haragnac fia. Mert miképpen volna az Isten az ő legnemesb teremtett állatyanac ellensége, az kinec az ő legkisseb dolgais, igen kedvessec. Hanem sokkal inkább az ő dolgan esett megromlásnac ellensége, hogy nem az ő munkájanc. Annakokaért hogy ha nem illerdenül sem hamissan mondatic, hogy az ember természeti sérint urálatos az Isten előtt, tehát ez sem helytelen moddatic, hogy az ember természeti sérint gonofs és bűnös legyen. Az mint sicut Agostonis nem általlya az bűnt, az természet ne megromlására nézve, természet bűnne nevezni, az melly az mi testünkben fűkségképpen regnállyon, midő az Istenec kegyelme ott jelen nincz. Illyenképpen azért elenyésedik az Manicheusoknac bolond czevegése, az kic mivelhogy állat sérint való gonofságoc költört ec és álmodoztat lenni az emberben, magoknac még más teremtőtis mertenec költeni, hogy az gonofs nac és az bűnne eredetit és okat, ne kellene az Igaz Istenec tulaydonitanioc.

MASODIC RÉF.

Hogy az ember az ő szabad akarattatul megfosztatott, és nyavalyáságoc szolgálat alá vettétört legyen.

MInekutánna ez ideig arról tanítottunc, hogy az bűn az ő regnálásával és hatalmával, az időtől fogva, hogy az első embert megfogta és megkötelezte, nem czac közenséggel az egész emberi nemzetségen gyakorly az ő nagy kegyetlenségét, hanem magán magán minden lelketis, tellyeséggel egyáltallyaba megfállott és megült; Ez vagyon azért még hátra, hogy jobban és valóságosában meghányuc vessuc, hogy ha mi az időtől fogva, miolta az illy szolgálatba és rabságba vettettunc, mindeneftől fogva, minden szabad akarattal meglegyünkè fòstátván, és hogy ha még valami fikráczka abban nálunc megmaradott, és az még mozdulhat, melly meffèterjedgyé ki az ő ereje. Hogy pedig ez kérdésne igazsága annyival könnyebben kijelennyec, egy rövid tzelteffec fel, az mellyre ez dolognac egész summája igazittaséc. Ez pedig az legjobb út és mód, az tévelgésne el-távoztatására, hogy ha ember meggondolgya az veszedelmeket, az mellyec

Hec duo præcipitia notat Aug. Epist. 47. & in Joh. cap. 12.

mind kétfelől érkezhetnénc. Mert ha az ember nec minden igátsága és jó czelekedetre való ereje tagadtatic, abból mindgyarást restelkedésté véstén alkolmatofáságot. Es mivelhogy felőle az mondatic, hogy ő magátul semmit nem czelekedhetic, az ő igátságának előmozditásában, tehát ofstán semmit véle nem gondol, mintha ő reá egyfálnéra sem tartoznéc. Vifontag czac akarmelley kicziny jó czelekedetre való erőtske sem tulaydonitathatic ugy az ember nec, hogy mind az Isten az ő diczőségétől meg ne fosztatnéc, smind pedig az emberis, ő magába való hamis és vakmerő bizodalom által fel ne fuvalkodgyéc és meg ne bontakozzéc. Hogy azért ez kőfiklában meg ne ütőzzünnc, ugy kell mellette eleveznünnc, hogy az ember, minckutánna megtanitatott arra, hogy semmi jó ninczen benne és hogy ő minden nyavalyafáságos fűkséggel legyen környül fogva, mindazáltal ugyan megtanitafséc arrólis, hogy az jóra, az mellytől megűresült, és az szabadságra az mellytől megfosztatott, valósággal és ferenséggel igyekezzéc, és élefebben elintefséc az restelkedéstől, és az jóra inkább inditafséc; hogy nem mintha azt költenéc reája, mintha mindenféle jószágokkal, és minden jó czelekedetre való erővel volna elkefűltetven, és felékesítetven. Melly fűkséges legyen ez mafodic tzigkely, láttya minden ember. Az elsőről, tudni illic, hogy ha az ember nec az ő értékreleségét és fegenséget elő kellyené mutatni, látom hogy abban többen ketelkednéc, hogy nem mint illenéc. Minden kételkedésnélkül való az, hogy az embertől az ő véiben semmit el nem kell venni, az az, nem kell ő néki kevessebb jótságot tulaydonítani, annál az menyi ő benne vagyon: Egyfer semind pedig nyilván vagyon ezis, melly nagy dolog állyon azonis, hogy ő minden hamis diczekedéstől és hiába való tíftelesség kívánástól megfosztatfséc, és megaláztatséc. Mertha az ember nec még akkoris, nem vólt az megengedve, hogy ő magában diczekednéc, mikor ő az Isten nec kegyelméből legdrágalatosb ékefséggel legdiczőségben volna felékesítetven, mennyivel inkább illic azért immar, hogy megaláztatséc, holott, az ő hálá adatlanságaért, az legfőb tíftelességből és diczőségéből, az legnagyobb fegyenségbe és gyalázatba vetterött és táfittatott. Abban az időben, mondom, midőn az ember az legfőb diczőségre vólt felmagasztalva, semmit ő néki az fent Iras egyebet nem tulaydonit, hanem hogy az Isten nec képére vólt teremtetve. Az melly által nyilván megmutattya azt az iras, hogy az ember nem az ő tulaydon jótságaért, hanem az Istennel való közösülésé által vólt legyen igaz és bódog. Mit czelekedhetic azért továbbá immar ennél egyebet, hanem hogy az Út Istent, (az kinec az ő jó téteményiért nem tudott hálát adni, midőn az ő kegyelménec gazdagságaiban ufna) mostan immar, minden efféle diczőségétül megfosztatott, végtére megismerje és az kit az ő jóvóltánac és ajándékinac el-

mereti

mereti által nem tíftelet, azt immar czac valamikevefséis az ő tulaydon fegenségénec megvallásával tífteletye: Szinte olly hafnolis minékünnc, mint melly tíftelességes az Istennec, hogy minden mitulaydonból czeségünk nec és értékünk nec dlczérati és diczekedése mitőlünnc elvétefséc: Ugy hogy, az oc, az kic minékünnc annál többet, hogy nem az mi igaz, engednéc meg és tulaydonitnác, az on kivól hogy az Isté diczőségét meglópjác, minketis vesedelembe táfitanac. Mert mi lesf ebből egyéb, midőn arra tanitatunc hogy az mi magunc fáját erejével és hatalmával kellyen hartzolnunc és viaskodnunc, hanem hogy mint egy nád páltzán magassan felemeltetsünnc, az melly azontul eltőrettetven az földre leefsünnc? Noha még czac ezzel is felőtéb megdiczértetetic az mitulaydon erőnc, hogy ha az nád páltzával hasonlitatic egybe. Mert mind merő semmiségű fűst, valamit az hijába való emberec arról költnéc és czaczognac. Nem oknélkül hozza azért fent Agostonis olly gyakorta elő ez jeles fűp mondaft: Hogy az szabad akarat, az ő oralmazó araitól fockal inkább rontatic, hogy nem mint gyamolitatnéc. Ezeket mint egy előjáró befűdűl és bemenetelől kelle mondanom, némelleye ked véért, a kic midőn hallýac, hogy az emberi erő mindéestől fogva leveretett, és elforditatott legyen, hogy az Isté nec ereje az emberben éppüllyön és gyamolitafséc, legottá fűornyé gyűlölni kez dic ez egész disputatiót és tudomát, mintha az felőtte igen vesedelmes volna, sőt tellyeséggel hafontalan: maga nyilván láttzic, hogy ez tudomány az Keresfűyeni Religióban igen fűkséges és hafnos legyen.

2. Láffuc meg immar, mivelhogy egy kevéssel ez előtt mondoc, hogy az Lélek nec erőtségei az elmében és az fűvben legyenec, mi legyentehetsége mind kétfel nec. Az Philosophus oc bizonyára nagy eggyezölé azt állattyac, hogy az okofságnac fő ülő helye az elmében legyen, a melly minden tanáczközálnac mint egy fűvét nec, eleibe világoftson és mint egy királné az akaratot ugy vezérlye. Mert az okofság az isteni világoftással ugy megöntetett, és megajándekoztatott, hogy legjobbá tanáczolhat, olly erős és hatalmas, hogy az mi legjob azt paranczolhattya, és légigazzabban vezérrelheti. Ez ellenben az érzékenség igen rest, és vakságos, ugy hogy ő mindenkor az földön czűfűson máfűson, és goróba dolgokat forgasson, és soha magát az dolgoknác igaz és élefs meggondolattyára fel ne emellye. Az kívánság pedig hogy ha az okofságnac enged, és az érzékenségtől magát el nem hadgya biratni, és annac alája nem veti magát, tehát az jótságokra veredic, és elhat, jó utra megyen, és akarattá változic: Hogy ha pedig az érzékenségnec solgálattya alá adgya magát, tehát attul megromol és megvesztetic, ugy hogy gonof kívánság és kényefség legyen belőle. Es mivelhogy egy sommában az ő vélekedéséc ferint, ez három erőknec, az

mellyeket odafelelő fámláltam, tudniillik az értelemnek, az érzéken-
ségnek, és az kívánságnak avagy az akaratnak, (az melly igéc immár az vé-
lec közönséggel való éles által bevétettence) az lélekben legyen helyec és
lakáloc, s' azt mondgyác oc, hogy az értelem az okofsággal meg ajándé-
koztatott, az melly az legjób kézzel vezető az jól és bódogul való életre,
ezak hogy az értelem magának meg tartya az ő nemességét és fővöltár, és
az ő beleje plantaltatott természetű erőtis megtartya, kimutattya és gyako-
rollya. Ez alatt mondgyác lenni az indulatotis, az melly érzékenségnec
neveztetit, az melly által az értelem az tevelgésie és czalatságra elfordí-
tatit és ideftova hanyattatit, az melly értelem mindazonáltal, az okofság-
tól megbirattathatit és megfelidithetit, és lassanlassan elis nyomattatit
és semmivé tétethetit. Továbbá az akaratot mint egy közép aránt hely-
heztetit az okofság és az érzékenség között, úgy tudniillik, hogy az ő sa-
badságával birjon, és hatalma legyen az okofsághoz való hayláfra, midőn
nékie jónac teitzendic, avagy pedig magát nagy fégyenülkül az érzéken-
ségnek elragadtatására hadni és bozatanit.

3. Nem tagadgyác jollehet néha, kétségnélkül az probalattul meg-
győzertvén, melly nehezen engedgye álhataroslon meg az ember ő ma-
ganál az okofságnak, az oiságlált és birodalmat: holott ő maydaz győ-
nyörűségnek hízeltetésétől ciklandoztatit, mayd ismet az jónac hamis-
sine által megczalattatit, és ostan ugymint magával nem birván, min-
den fele mértékletlen gyönyörűségekkel és kívánságokkal verettit és
gyöttrettetit, és sinte mint egy iszrangan avagy kötelen (az mint Plato-
fil) ideftova rángattatit és ragadtatit. Azért mondgya Cicerois, hogy
azoc az természetűl adatott tüzlángoczkác, az hamis vélekedés és gon-
nos erkölcsoc által ottan hamar ismet elolratnac. Az hól pedig ez il-
lyen nyavalyác és fogyarkozáloc az embereknek elméjékben egyfér e-
rőt vörtene, és megrogzöttene, megvállycaszt, hogy sockal sör-
nyebben dulkan fulnac és dühösködgyene, hogy nem valamely kö-
nyen megenyhitethetnéne és megfelidithetnéne. Es nem általlyác
azokat az kényes lovakhoz hasonlítani, az mellyec az okofságot ki-
üitit, az koczi levetic, és mertékletlen és módnélkül s' végtelenül
féllyel jargalnac, fáguldanac és katzérkodnac. Mindazáltal azt min-
den kétség kívül helyheztetit, hogy mind joság, s' mind vétec az mi
hatalmunkban legyen: Mert ha, (ugy mondnac oc) az mi elvála-
táfunkon áll, hogy ezt avagy amazt czelekedgyüc, tehát azis mi ray-
tunc áll, hogy azt czelekedni ne válasszuc. Visontag ha mi raytunc áll,
hogy valamit ne válasszuc megczelekedni, tehát azis mi raytunc áll,
hog

Lib. 1. de Le-
gibus.
Lib. 3.
Tusc.
Quaest.

hog az meg czelekedest válasszuc. Ugy tettzic pedig, mintha minden vide Aristot.
késerítésnélkül való szabad akaratból válasszuc azt czelekedni, az mit lib. 3. Ethic.
czelekedgyüc, és elhagyni az mit elhaggyuc: Annakokaért midőn va- cap. 5.
lami jót czelekedgyüc, tehát azt elis hagyhattyc, hogy ha ugytettzic; Seneca.
és ha midőn gonost mivelgüc, tehát aztis elhadgyhattyc és eltávöz-
tathattyc. Sőt némellyec el annyira mentec az vakmerő bátorságban,
hogy azzal kérkednéne, hogy jollehet az Isteneknek ajándékából va-
gyon az hogy élgüc, hogy pedig jól és sentül élgüc, mi magunkon áll.
Innen vagyon hogy Cicerois az Cotta semélyében azt mondgya: mi-
velhogy kiki ő maga keresi és szerzi magának az joságot, soha azért egy-
bölcs emberis azt az Istennek nem kösöntec, és nemis adott azért hála-
kat. Mert az joságos czelekedetert diczértetgüc, (ugy mond ő,) és az
joságos czelekedetekben diczekedgüc, az melly nem lenne, hogy ha
az nem mi magunktól, hanem Isten ajándéka vólna. Es mindgyart az
az után; Minden emberec itéleti ez, hogy az jó szerenczét az Istenről kell
kérni, az bölcseséget pedig kinekinek magatul kell venni. Annakoka-
ért minden Philosophusoc és világi bölczec vélekedésének egész summa-
ja ez, hogy az emberi értelemnek okofsága elégséges legyen az ő ma-
ga dolgának jól rendelésére és forgatására, az akarat pedig, melly az okof-
ságnak alatta vagyon, az érzékenségtől jollehet gonost kistetic, de mi-
velhogy ő nékie válaftáfra való szabadsága vagyon, az érzékenségnec kö-
vetésére, avagy az ellen való álláfra semmi képpen az akarat meg nem aka-
dekozatit, hogy az okofságot ugymint kezen fogva vezetőt nem követné
és annac mindenképpen nem engedne.

4. Noha pedig az Kereszten könyviróc közzül senki nem völt, az ki
nem látta és nem esmerete vólna, hogy az emberben, mind az okofságnak
egésége keményen megsebesedett a bün által, és mind az akarat is a gonos-
kívánságokkal igen meg köteleztetett és megakadékoztatott legyen: de
mindazáltal sokan közzüloc mégis sockal közelb hogy nem mint illenec
az philosophusokhoz és világi bölczekhez állottanac. Kic közzül, ugy a-
ránzom, hogy az régi Atyác illy tanáczal diczértec az emberi erőt olyan i-
gen meg, hogy valamiképpé, ha az ő erőtlenégeket szabadon kivallanajaci
előfíer az világi bölczeknek az kic ellen hartzoltanac, nevetséget ne szer-
néne, annak utánna hogy az testnek, az melly annélkül is az jóra igen rest ő
magában, nyab alkolmatofságot és okot nagyob restelkedése ne adnanc.
Hogy azért, ollyat semit ne tanitananac, a mi az ebereknek közönséges ite-
leti berint képtelé vólna, forgalmatos gödgyoc völt arra, hogy a f. Irás tudo-
mányát, az világi bölcseségnec és Philosophusoknak tudományával mayd
féle réfeig egybe hasonlitanac. Mindazáltal ugya megtettzic az ő savokból

hogy főképpen az most megemlített másod tikkre nézzenec legyen : hogy tudniillie az restségnek helt ne adnának. Chrysofomusnál ez vagyon együtt: Mivelhogy az Isten jót és gonoszt az mi hatalmunkba adott, azonképpen azoknac elválasztására avagy migvetésére szabad akartatotis ajándékozott, és ha mi nem akarjuk, erővel minket nem tartoztat, ha pedig akarjuk, könnyűfog bennünket. Iñet, Az gonos ember gyakorta, ha akarja, jó emberré változic, és az jó ember, az ő restsége miatt hátra esic, és gonosbá léfen, mert az Isten az mi természetünket szabad akaratúvá csinálta, és nem kénserit fenkit, hanem illendő orvosságokat adván elő, mind az állást és az feküvést az betegnek akaratyára hadgya. Iñet, Az miképpen hogy mi soha semmit igazán nem celekedhetünc, hanem czac az Isten kegyelmének segedelme által : Azonképpen az Istenec jó kedvétis onnan fellyül el nem foghattyc, hanem ha az mi értékünkertis hozzá tessünc. Azt mondta pedig előb, hogy ne lenne mindenestől fogva czac azon Isteni segedelem, minékünkis kell egyfer mind valamit hozzája adnunc. Es bizonyára ez ő néki mindenütt köz sava : Hozzuc elő azt az mi mienc, az többit eltölti az Isten. Ezzel eggyez azis, az mit Hieronymus mond; Mi raytunc áll, hogy elkezedgyünc, az Istenen pedig, hogy elvégezze. Mi raytunc áll hogy elő vigyünc, az mi tölünc lehet, ő rayta áll pedig hogy bétöltse azt az mi, mi tölünc nem lehet. Itt bizónnyal látod hogy ez mondásokkal az embernek az jóságra való serénkedésie focokkal többet engedte meg és tulaydonitattac, hogy nem mint illent volna avagy rólóc meg lehetne. Mert azt alitottac, hogy minket az velünc sületett tunyaságból és restségből különbben fel nem serkenthetne, hanem ha minket arra tanitnac és arról feddenec, mintha mi czac az által az restelkedes által vétkeznénc : Melly igazán és melly illendően czelekedtéc legyen őc ezt, ennekutánna megláttyc. Bizonyára ez után mayd nyilván megláttic, hogy ez mondások, az mellyeket előhoztunc, mindenestül fogva hamissac. Továbba noha az Görögöc egyebec felött, és ő közöttöc, kiváltképpen Chrysofomus, az emberi akarat erejenec diczésében és felmagasztalásában az módot és határt által hágtac és meghalladtac, mindazonáltal ugyan minden régi tanitóc, s. Agostonról elválva, avagy különbképpen, avagy kétségesen, avagy pedig olly ósvezavarodott dolgot sólnac ez tudomány felől, hogy ember az ó irásokból mayd semmi bizonyost elő nem hozhat. Annakokaért kinekinek értelmének élesse elősamlálásában bőven el nem meggyünc, hanem mindemből róvideden czac annyit vonfünc elő, az mennyi ez argumentonac és dolognac magyarázatyára kívántatic. Az kic az régi atyác után következtenec, (mivelhogy kiki magának az emberi természetnek mentegerésében, nagy éles elmefseg-

Homil. de
Baodit. Judz.

Chryf. hom.
19. in Gen.

Hom. 52.

Hieron. Dis-
log. 3. contr.
Pelag.

nec diczeretit kereste) ezec lassan lassan egyic az másic után, mind keményebben és gonosbaban süntelen esten meg estenec, miglen annyira menne dolgoc, hogy minden ember azt alitana, hogy az ember czac az külső érzékenségeknec részeiben romlott volna meg, mind azáltal még tókélletes ép okosága volna, és nagyobb részere akarattya is tókélletes volna. Azonközben ugyan mégis nem kevesbè mindeneknec sájokban repesett imez fő : Hogy az természetnek ajándéki az emberben megromlottac és megvesztac, az természet felött való ajándékoktól tellyeséggel elvétetec. De hová aranzana ez az fő, sáz közzülis egy czac alig kóstolította. En bizonyára, ha világos értelemmel kellyen erről tanitást tennem, miczoda legyen tudniillie az emberi természetnek megromlásá, az most megemlített főccal könnyen megelégedném. De felötte nagy dolog áll azon, hogy ember jól meggondollya, mennyire érjen az ő természetnek minden részeiben megromlott, és természet felött való ajándékitól megfosztatott embernek ereje és tehetsége. Annakokaért igen philosophusul és világi bölcseség serint sóltanac ez dologról azokis, az kic azzal diczekedtenec mintha Christus tanitványi volnának. Mert az szabad akaratnac nevével az Deákoknál semmi időben különbben nem éltene, hanem mintha az ember még épséges tókélletességben volna. Az Görögöc pedig nem ségyenlöttéc meg ennélis pompásab és kevélyeb főval élni, mivelhogy azt egéfi szabad hatalomnac nevezte, mint ha az embernek ő magán tellyes hatalma volna, és mindenestől fogva birna ő magával. Mivelhogy azért minden ember, még az köz nép közzülis, ez fundamentomat votte bé, hogy az embernek szabad akaratya legyen: némellyec pedig közölöc, az kic főknec akarnac láttatni, nem tudgyác, melly mészé terjedgyen ki az szabad akarat, előser azért ez igének erejét és értelmét lássuc és fontollyuc jól meg : és annakutánna az sent irásnac egyigyüségéből tanullyuc meg, miczoda jót és gonost czelekedheséc az ember az önnön természetitől és az ő tulaydon erejéből. Mi legyen az szabad akarat, kevesen tanultac meg, noha ez az fő, minden irásban és könyvekben igen gyakorta előfordul. Mindazáltal ugy tettic mintha Origenes azt az értelmet állatta volna, az mellyben őc mindenütt eggyeznénc, midön azt mondta: hogy, Az szabad akarat az okoságnac ereje, az jónac avagy gonosnac megválasztására : és az akaratnac ereje az kettő közzüli az eggyiknec elválasztására. Szent Agostonis nem mond különbben, midön arra tanit, hogy, Az okoságnac és akaratnac ereje az szabad akarat, az melly által az ember az jót választia midön az Isten kegyelme véle vagyon : az gonost, hogy ha az véle ninczen. Szent Bernardus homályosban írja azt meg, midön igen élessen akar sólni, holott azt mondgya : hogy, Az szabad akarat javallás az akarat-

nacelvekthezetlen szabadságaért, és az okofságnac elvavoztathatatlani-
leti. Az Anselmus megírása sem egyigyü, és nemis elég egyenefs, ki azt
tanítja: hogy, hatalom az igazságnac megtartására önnön magaét. An-
nakokaét Petrus Lombartus, és az Scholában tanító órómesbben vót-
téc az Sz. Agoston megírását, mivelhogy az világosb, és az Isten kegyel-
mét ki nem rekeszti, az mellynélkül láttac, hogy az akarat ő magátul ma-
gánac nem elégséges volna. Mindazáltal hozzá tébic az öveketis, avagy
azt alitván hogy ugy volna job, avagy hogy világosb értelemre szolgálta.
Előfer eggyeznec ebben, hogy az akaratnac igéjénec kiváltképpen az o-
kafságra kellyen vonyattatni, mellynec tiszt, hogy az jó és gonof között
választást tegyen; de ez melléje adott ige, szabad, tulaydonul az akaratta
tartozic, az melly mind kétfele, mind az jóra és mind az gonofra haylan-
dó lehet. Mivelhogy azért az szabadság tulaydonságképpen az akaratta
néz, azt mondgya Thomas Aquinas, hogy legillendőb az, hogyha az szabad
akarat, elválasztó erőnec nevezteric, az melly jóllehet az értelemből és
kivánságból elegyitetett öfve, de mégis inkább hajól az kivánságra, hogy
nem az értelemre. Láttyc azért immár mikben helyeztetéséc az szabad
akaratnac erejét, tudni illic, az okofságban és akaratban: az vagy on még há-
tra, hogy azt lássuc rövidedé meg, ményit tulaydonitánac mindéic részec.

Lib. 2. Sen-
tent. dist. 44.

I. Parte
quæst. 83.
artic. 3.

Lib. 1. c. 2.

5. Közönfegessen az köz dolgokat, az mellyec semmiben az Isten
orságára nem tartoznac, az embernec szabad tanácsa alá fioktác hely-
heztetni: az bizonyai igazságot pedig az Istenec kiváltképpen való ke-
gyelmére és az lelki nyonnan való fiületésre vonni. Az mellyet midön
az Pogányoc hivataláról it Könyvnc mestere megakar bizonyítani, há-
romféle akaratot fiámlál: Az első nevezic évezhetőne, caz másikat ter-
mészetinac, az harmadikat lelki akaratnac: az mellyec közzül az két
elsőket, az embereknél szabadoknac tanítgya lenni, az harmadikat pedig
az emberben az fiént lélec czelekedetinc mondgya lenni. Az melly ho-
gyha igazé avagy nem, az ő helyén fogjuc meglátni. Mert mostani igye-
kezetem az, hogy czac egyebeknec értelmeket fiámlállyam elő, és nem
azoknac megtzafolását fiómállyam. Innen vagy on hogy az könyvfierzóc,
mikor az szabad akaratról tractálnac, nem azt tudakozzác fióképpen, mit
teheszen az, az külső polgári dolgokban, hanem mennyi ereje legyen az
Isten törvényihöz való engedelemre. Az melly utolsó kérdést fiobnec lenni
ugy vallom én meg, hogy amazokat se alitfam megvetendőknc: Melly
értelemnec azt remenlem hogy jó okatis adhatom. Az Scholákban pedig
imez különbözterés vött erőt, az melly háromféle szabadságot fiámlál.
az első az Kénfiereitől való szabadság, az másic az büntől, az harmadic az
nyavalyaságtól: mellyec közzül az első az emberhöz természetfi fiérint
olly

olly erőssen és keményen hozzá ragadott, hogy ő róle az semmi képpen
el ne vétethéséc, az kettei pedig az bün által elvesztenc. Ez különb-
séget én örömeft bévefem, czac hogy amott az fiükségképpen valóság az
kénfiereitől hitványul és gonoful egyelitetic meg, az mellyec közzül
melly nagy különbség legyen, és melly fiükséges legyen azt meggondolni,
az másutt világosban meg fogtetzteni.

6. Hogyha ez bévetetic, tehát minden kételkedésnélkül való lé-
fen az, hogy az embernec semmi szabad akaratya jóczelekedetre ninczen,
hanemha az Isten kegyelmétül segitetic meg: és kiváltképpen való ke-
gyelmétől pedig az mellyel egyedül czac az választottac az lelki nyonnan
fiületés által ajándékozatnac meg. Mert én itt az megbódult eselyős-
ködöckel nem gondoloc, az kie azt czaczogjác, hogy az Istenec ke-
gyelme különbségnélkül minden embernec egyaránt erre kiterjesztes-
séc. Ez pedig ninczen még világosban megértve, hogy ha az ember
minden jó czelekedetre való erőtől mindenestől fogva megfosztatotté,
avagy pedig, hogyha abba valami részeczkét megtartotté, az melly mind-
azáltal igen kiczény, és felotte gyenge legyen, és magában jóllehet
semmit ne teheszen, de mikor az kegyelem megsegiti, akkor azis az ő részét
ő maga megczelekedgye és hozzá tegye. Ezt midön az Mondásoknac
Mestere megakarja feyteni és elintézni, azt tanítgya, hogy minékünc
az Istenec kétfele kegyelmére legyen fiükségünc, az mellyec által mi az
jó czelekedetekre álkolmatosocká tétettesünc. Az eggyiket nevezi
munkálkodó kegyelemnec, az melly által az leszen, hogy mi az jót hat-
hato képpen akarjuc, az másikat nevezi eggyütmunkálkodó kegye-
lemnec, az melly az jó akaratot követi és meglegiti. Az melly előfiás-
ban nekem ez nem tettic, hogy midön az Isten kegyelménec tulaydo-
nitgya, hogy mi az jót hathato képpen akarjuc és kívannyuc, az mel-
lyel azt érteti, hogy az ember ön maga természetitől, az jót valamen-
nyi részéből, noha erőtelenül és nem hathatón, de mégis kívannya; az mint
Bernardus midön azt mondgya, hogy noha az jó akarat Istenec czeleke-
deti legyen, de mégis az embernec annyit enged meg, hogy az önnön ma-
ga indulattyatul azt az jó akaratot kívannya. De igen méfise vagy on
cz az Agoston értelmétül. Noha azt akarná láttatni mintha ebből vötte
vólna az ő el oítását. Az második részben vissza tettic ennékem az
kétséges beféd, az melly elfordult hamis magyarázatot nemzett. Mert
azért alitottac, hogy mi az Istenec másodic kegyelmével eggyütm-
munkálkodunc, hogy az mi hatalmunkban legyen, az első kegye-
lemnec, avagy megvetése által való hasonlatanná és erőtelenne-
tetele, avagy engedelemmel és követéssel való megerősítése.

Lib. 2. dist.
26.

August. de
Liber. arb.

Lib. 1. c. 4.

Az mellyet, Az Pogányok hivataláról itt Könyvenc Mestere, úgy kimutat, hogy azoknac az kic az ő okosságoknac ittelivel élne, szabadon legyen hagyva, hogy az kegyelemtől eltávozzanac, úgyhogy az kegyelemtől nem távozás jutalom legyen, és az, az mi az fent léleknek együtt munkalkodástanélkül meg nem lehet, azoknac erdemeknek tulaydonitáséc, az kiknek akarattoc által megbántathatott volna, hogy meg lenne. Ez két részeket akarám itt röviden megjegyezni, hogy látná az Keresztény olvasó, mennyiben ne eggyezze meg az legjobb és értelmes Scholaitanitok-kalis. Mert még ennélis sokkal kevesbé tartom az uy Sophistackal, az kic amazoc után következtenec: tudniüllic, valamennyivel az Keresztényi tudomantól amazoknál messzeb eltávoztanac. Valamennyére azért ez elostásból mégis megértyüc, miért engedte meg az embernek az szabad akaratot. Mert Lombardus azt itili végre, hogy minékünc nem azért vagyon szabad akarattoc, hogy minékünc, az jónac és az gonofnac megczelekedésére és meggondolására egyaránt éntekünc és erőnc legyen, hanem hogy arra nem vagyunc kéféritetvén. Az melly szabadság nem bántatic, ha hinte mi gonofoc vagyunkis, és az bünnek solgai, és ha bünnél egyebet semmit nem czelekedhetünkis.

Lib. 2. Sen. dist. 25.

7. Illyen módon mondatic azért Szabad akarattoc az ember, nem hogy hinte annyi szabadsága legyen az jónac elválastására mint az gonofnac: hanem hogy az gonofnak akarattocval czelekefi, nem kéféritesből. Igen jól vagyon mondvá jóllehet, de mi szükség volt kicziny köz dolgozkanac illy nagy pompás nevet adni? Jeles főszabadság bezzeg az, hogy az ember noha nem kéféritetic az bünnek solgálni, és annac mégis szabad kéfé solgája, úgy hogy az ő akarattoc az bünnek czinczeriben és bekóiban fogva vitéséc és tartáséc. Bizonyára gyűlölöm és utálok az befédben való hartzolódást, az mellyel az anya fent egyház hiaban gyötirtetic, de nyilván azt tartom, hogy embernek igen kellyen őrizkedni az olyan főktől, az mellyec valami keptelen dolgot hoznac vélec, kiváltkeppen az hollott az ember ártalmoson és véfedelmessen téveleg. Kiczoda pedig kértlec, az ki midőn hallja, hogy az embernek szabad akarattoc tulaydonitatic, az ki mingyarást ez hamis vélekedésben ne kapna, hogy az ember mind az ő élmejenec s mind pedig akarattocnac ura legyen, az két felre, mind az jóra s mind az gonofra magát őnmagátul haythartya és fordithartya? Jó, (mondhatná valaki) az a véfedelmi félelem immaris eltérített, hogy ha az nép az Szabad akarattoc igejéről forgalmotossan megintettetic. S őrezen ellenben, mivelhogy az ember természetit és neme ferint az hamisra és tévelgésre haylando, és forgalmaskodo, sokkal hamaréb egy igéczkéből kikap valami tévelgést, hogy nem valamelly hóssu prédikátocból venne

az

az igazságot. Az melly nyavalyaságnac hinte ezen szabad akarattoc igejében sokkal nyilvánosab próbalttoca és bizonsága vagyon, hogyneimmin kivánc. Mert többire mind az kövekezendoc, (mivelhogy az Keresztény régi tanitoknac előb megemlitett magyarázattocokat hátrahattoc és az ige nec értelméhez ragazkodtanac) annac általa nagy véfedelmes vakmérségre és Kevélységre vetemedtenec.

8. Hogyha azért az régi atyác autoritása és méltosága által inditatunc, azoknac bizonyára az Szabadakarattoc igeje fűntelen fájokban forog, de egyfelmind mégis magyarázóc, melly nagyra becüllýec azzal az igejvel való élest. Kiváltkeppen Sz. Agoston, az ki nem általlya azont solgai akarattoc nevezni. Jóllehet haragfoc egy helyen azokra, az kic tagadgyác az szabad akarattoc, de az ő fände kánac fő okát megmutattya, midőn mond: Senki ne igyekezzéc azért az szabad akarattoc úgy tagadni, hogy azzal az bün menteni akarnája. Másutt pedig bizonyyal megvallya, hogy az embernek akarattoc az fent lélek nélkül nem szabad akarattoc legyen, mivelhogy az kívánságnac, az melly őtet megkötözi és meggyözi, alája vettetött. Ímet, Hogy az természet kezdett az szabadságtul megfogyatkozni, midőn az akarattoc az bün által, az mellyben élest, meggyözetett. Ímet: Hogy, az ember az szabad akarattoc gonoful élven, mind őnmagát, s mind az szabad akarattoc megtrontotta és elvesztötte. Item, hogy, az szabad akarattoc fogva tartatic, hogy az igazságra semmi tehersege ne lehessen. Ímet, hogy semmi szabad nincz, az mit az Isten kegyelme sabaddá nem tesen. Ímet, hogy, az Istennec igazsága bé nem töltetic, midőn az törvény valamit paranczol, és azt az ember mint egy tulaydon ereje által czelekefi, hanem midőn az fent lélec segitt, és nem az szabad, hanem az embernek az Istentől sabaddá tétetött akarattoc enged és főfogadó. Es mind ez ige nec okait röviden megmutattya, midőn másutt azt írja, hogy az ember mikoron ő teremtetnéc, nagy erejét vötte az szabad akarattoc, de az büntetel által ísmét elvesztötte. Annakokaért másuttis midőn meg bizonyította azt, hogy az szabad akarattoc kegyelemből jönne, és abból állana, azokat keményen fidalmazza, az kic azt magoknac az kegyelem nélkül tulaydonittoc. Hogy mernek azért egymond, az nyavalyas emberek az szabad akarattoc kevélykedni, mi nekelötte őc meg sabaditannac, avagy az ő erejekkel, midőn immár meg sabaditannac? Es nem gondollyác meg aztis, hogy ő magában az szabadakarattocnevében, az szabadság jóllehet zeneg; de az hól az Urnac lelke vagyon, ott vagyon az szabadság. Ha őc azért az bünnek solgai, mit kértednec az szabad akarattoc? Mert az kitől valaki meg-

Kk

Lib. 1. contra Julian. Homil. 53. in Iohan. Ad Anaft. Ep. 44. De perf. Just. Enchirid. ad Laurent. cap. 30.

Lib. 3. ad Bonif. cap. 8. Lib. 3. cap. 7. Lib. 1. ad Bonif. c. 3. Lib. 3. c. 7. Lib. de verb. Apost. serm. 3. Lib. de Sp. & Lites c. 10.

2 Cor. 3. v. 17. győzöttetött, annak szolgális tulajdonitott. Ha pedig immár megfabaditattak is, mit diczekednek azzal mint egy fáty czelekedetökkel? Olly igen fabadofoké tehát, hogy annak szolgális akarjanac lenni, az ki azt mondgya: En nálam nélkül semmit nem czelekedhetec? Sőt mint tetzic te néked az, hogy ő másutt egy helyen, ez igével való élést igen hípen meg neveti és czufollya, midon azt mondgya: Az akarat bezzeg fabad, de nem fabaditott meg, fabados az igazságtól, de az bünnec szolgálja. Melly mondást maluttis előhoz és megmagyaráz, holott azt tanította: hogy az ember nem lótt fabadofsa az igazságtól, hanem czac az önnön akarattya által: hogy, az büntül pedig egyébképpen fabadná nem tetetic, hanem egyedül czac az Idvözítő nec kegyelme által. Az ki azért azt bizonyította, hogy ő néki semmi nem egyéb az ember nec fabadása, hanem az igazságtól való felfabadítás, és fabadon böczátas, nagy frissen megczufollya és neveti az, az fabadás nac pufsa és ürefté nevet. Annakokaéit az ki ez főval hamis értelem nélkül akar élni: én miattam affelől haborítatlan maradhat. De m. velhoggy aztalitom, hogy nagy veszedelmesség nélkül meg nem tartathatic, és nemis élhetni véle; és ez ellenben az Keresztynec Ecclesiainac nagy látói való hasnot hozzon, hogyha fundamentomostol fogva tellyességgel kiirtatic és eltöröltetic. Ez főval azért én magam sem akaroc élni. kívánom is, hogy ha egyebet én tőlem tanácsot kérdenec, hogy annélkül ellegyenecc.

9. Ittegyentalám láttatom, mintha magam ellen idő előtt való nagy itéletet törttem volna, mivelhoggy meg vallottam, hogy minden Keresztyn Régi Könyviróc, az egy Agoston kívül, ez dologról olly kétségesen avagy külömbözöden sóltanac, hogy az ő irásokból ember semmi bizonyost nem vehetne és nem állathatna. Mert némelyec ugy fogják azt én felőlem érteni, mintha én az ő voxoknak és javallások nac igazságátul azért akartam elhaylani, mert mindnyájan én ellenem vadnac. En pedig ebben semmit egyebet nem kerestem, hanem hogy az jambor isten felő Keresztyneknek egyigyüen, és hiven akartam az legjobbat tanácsolni. Mellyec ha azoknac ez dolog felől való itileteket várnác, mindenkoron bizontalanoknak kellene lenni, és mint az vizi haboknak mindenkor ideftova kellene hanyattatnioc, olly igen változóan taníttyác néha azt, hogy az ember az ő fabad akarat tyánac erejétől megfosztatott legyen, és az kegyelemhöz kellyen folyamodni, legottan visontag fegyverkezetic az embert az önnön fabad akarat tyánac tulajdon fegyverében, avagy láttanac abban fegyver kezettetni. Mindazáltal nem nehéz arra vinni, hogy nyilván meg-

látta-

láttafés, hogy őc ez illyen kétséges sóllás által, melly igen semminec avagy igen kicsinnek tartottac legyen az emberi erőt, és hogy minden jónac egész diczereit az fent Lélek nec tulajdonitottac legyen; hogy ha itten azoknac egy néhány mondatokat közösleg ide egyelitem, az mellyekkel ez dolog nyilván tanitattatic.

Mert ugyanis mit akar az Cyprianusnac, Sz. Agostontolimez gyakran megdiczert mondatya: Nem kell nekünc semmivel diczekedni, mert semmi nem mienc, hanem hogy az ember ő magában tellyességgel meg üressitetven, mindenestől fogva egyedül czac az Istentől tanulyon függeni? Mit akar az Agostonnac és Eucharistnac mondatya, midon az élet nec faját magyarázzac, hogy Christus az áfa, hogy attul élac, valaki kezét ő hozzá kinyuytaná: Az jó és gonos tudátnac faja pedig volna az fabad akarat, az kitől meghalna, valaki abbol ennec, és az Isten kegyelmét hátra hadná? Mit kíván az Chrysofomus mondatya, hogy minden ember természetit ferint nem czac bünc, az mi jó, hogy ha az ember tetétől fogva bün? Ha semmi nem mienc, az mi jó, hogy ha az ember tetétől fogva talpig merő azon bün, ha még czac meg sem meri próbálni mit teheszen az fabad akarat, mint merje tehát az ember az jó czelekedet nec diczereit az ember között és az Isten között megostani? Ezhöz hasonló több mondatyokat hozhatnec elő az Atyáknac irásokból, de hogy senki ne fitkozodgyec, hogy czac azokat fedegetem ki az mic az én dologomra sólgálnac, az mic pedig az ellen vagynac, azokat álnokul elhagyom, itt azért több mondatyokat elő nem fámlaloc. De azt nyilván merem mondani, hogy akarmelly felőttéb való kis néha, az fabad akarat nac felmagaztalásában, hogy mind az által az legyen feltett tzellyoc, hogy az embert az ő maga erejében való bizodalomtól egyáltallyában elfakasszác, és azt tanítsac, hogy ő néki minden ereje egyedül czac az egy Istenben legyen. Immár azért az igazságnac egyigyü magyarázattyára megyec, az emberi természet nec meg gondolattyában.

10. Az mit pedig elsőben, az keresztyni tudománnac ez főtzickelyében előjáró beféd gyanánt mondottam, itt azt visontag előkell hoznom, hogy kiki minden annyival inkább és jobban nevedett ő magánac megismeretiben, mennyivel keményebben az ő nyavalyáság nac, fegénység nec, mezitelenség nec és gyalázatoság nac megismerése által levertett, és az földhöz veretett. Mert nem kell azon félni hogy az ember igen sókat elfakasszon az ő magaéból, czac hogy azt megtudgya, hogy az Istenben kell ő néki annac ferit tenni, a minélkül ő magában fúkölködic. Es ő magánac czac akarmi kiezinkét sem vehet

Lib. de prez
deit. Sanct.
item ad Bo
nif. lib. 4. &
alibi.

Lib. in Gen
Homil. 1. in
Advent.

ugy az ő igazsága felött, hogy az ő hiába való kevélykedése által mind ő magat el ne vesztene, s mind pedig az Isten dicőségének ifonyu meglopásával ne vétkeznék, az Isten tisztességét magának ragadván. Es bizonyára valamikor ez gonoskivánság jut szívünkre, hogy valami tulaydont kívánnyunc magunknac, tudniillic hogy több legyen mi magunkban, hogy nem az Istenben, tehát megtudgyuc azt, hogy az ilyen gondolat senki egyéb tanáczoától mi belenc nem ibletic, hanem egyedül czac aztul, az ki az mi első fiúloinket megczalta, mintha ő az Istenhöz hasonlóc vólnának az jónac és gonosnac megtudásában. Hogyha azért őrdögi fő az az melly az embert magában felsüvalkóztattya, ne adgyunc helt annak, hanemha elenségünktől kívánnyunc tanáczt kérni. Edes dolog jollehet, hogy magadtól annyi erőd legyen, az mellyben megnyughafsál és bizhafsál. Hogy pedig mi magunkat efféle hiába való hamis bizodalomra hitegetni ne hadgyuc, rettentfenec el attul minket az fient Irásnac annyi, értékes mondás. A mellyec által mi hatalmasson az földhöz verettetünc: az mi nem ő cz: hogy, Atkozott legyen az, az ki az ea berben bizic, és erősségét helyheztetit az testben. Ismet, hogy, Az Isten nem gyönyörködic az lónac erejében, és az erős ferfiunac sereny sáraibā ninczen neki kedve: hané kedvesec az Urnac a kic ötter felic, és az ő jövőrában biznac. Ismet, hogy, ő legyen az, az ki az farattaknac erőt ad, és hatalmat az erőtlenec, ki azt czelekefi hogy az ifjaczkac elfaradgyanc és ell. inkadgyanc, és az ifju legényec megütöközzenec éseleffene: de az kic egyedül czac ő benne biznac, hova tovább mind erősebbec legyenec. Az melly mondásoc mind eggyig arranéz nec, hogy a mi tulaydon erónk nec czac akarmelly kicziny vélekedésében se bizzunc: hogyha azt akarjuc hogy kegyelmes Istenünc legyen, kiaz kevélyek nec ellene áll, és az alázatofoknac adgya az ő kegyelmét. Anakutánna megemlekezzünc imez ígéretek tőlis: Vizez ontóc ki az sromjuhozókra, és folyópatakokat az srazra. Ismet, Jöjjetec az vizre, minden sromjuhozóc. Az melly ígéretec bizonyittyc, hogy semmi egyéb embereknec az Isten áldásnac elvétele meg nem engedteric, hanem egyedül czac azoknac, az kic az ő fegenységeket érzic, és az miatt ellankattac. Es ez ilyen ígéretek is nem kel elkerülnünc, mint imez az Esaiásnál: Nem leszen tenéked többé az nap, nappali világóságod, és az holdnac eyjel világosító fenye sem világosít meg tégedet: Hanem az Ur leszen tenéked öróc világóságod. Az Ur, bizonyára el nem veszi az ő srolgaitól az napnac és holdnac fenjét és világoságát; hanem mivelhogy azokban önnön maga akar diczőségessen tündökleni, annakokaert az ő bizodalmakat megfesse elrántya meg azoktólis, az mellyeket őc legfelségesb nec és drágalatosb nac tartanac.

Jerem. 17.
v. 5.
Psal. 147.
v. 10.
Esa. 40. v. 29.

Jacob. 4. v. 6.
1. Pet. 5. v. 5.
Esa. 44. v. 3.
Ec 55. v. 2.

Esa. 60. v. 19.

II. Ennékem bizonyára mindenkoron igen tertzett, az Chrysofostomusnac imez mondása, hogy, Az mi bölcseségünknec fundamentoma és feki legyen az alázatoflag. Es még inkább ez mondása az Agostonnac: Szinlyic vólna az első és főb része az Szollásbéli mesterség nec, azt felelte, hogy az Kimondas: miczoda az másic, az Kimondas, mellyic az harmadic, az Kimondas. Azonképpen hogy ha engemet kerdenél, az Keresztényi Religióról, én is tenéked előfő, másodfő, harmadfő, és mindékor azt felelném, hogy az Alázatoflag. Tovább nem azt nevezi ő Alázatoflag nac, hogy az ember noha láttya és veszi efébe magában az joságot, de magát mégis megtartoztattya az kevelségtől és negédeségtől: hanem az kaugyan bizzonnyal érzi, hogy ő neki semmi egyéb segedelme ne legyen, hanem hogy ő magát az Isten elött megalazza, az mint másutt önnön maga megmagyarázza. Senki, ugymond, magának ne hizelkedgyec, az Satan önnön tulaydonából Satan, a pedig az mi által valaki idvözül, egyedül czac Istenől vagy on az. Mert miczodád vagy on néked az te tulaydonodbol, az bünnél egyebed? Vedd magadnac az bünt, az melly tiéd, mert az igazság az Istené. Imét, Mit kérkedig az ember olly fennyen az tarméket nec tehetségével? Megsebesedett az, meg fakatt, megromlott, megvesztött. Igaz megvállásra vagy on annac fiúksége, nem hamis mentségre. Ismet, hogy ha kikimind megismeri, hogy ő magában semmi legyen, és hogy ő magától semmi segedelme ne lehetsen, tehát az fegyver ő benne megromlott, és az hadis megfűnt. Meg kell pedig rontatni az Isten telenség nec minden fegyveré nec, meg kell törtetni meg kell égettetni, és te néked fegyvernélkül kell maradnod, és semmi segedelme nec magadban nem kell lenni. Mentől te beteg vagy magadban, annál inkább felveszen tégedet az Ur. Illyenképpen söl az hetvenedic Soltárnac magyaraztyabanis: Megtiltya azt, hogy az mi igazságunkról meg ne emlekezzünc, hogy mi az Istennek igazságát megismerjuc, és megmutattya, hogy az Isten az ő irgalmasságot olly igen megdicsérje, hogy mi megtudgyuc azt, hogy semmi vagyunc: hogy mi egyedül czac az Istennek irgalmassága által állunc meg, mivelhogy minnen magunktól egyéb semmi nem, hanem czac bünsóc vagyunc. Annakokaert ne hartzollyunc itt az Istennél a mi igazságunkért, mintha az mi idvőségünk ből annyi fakadna el, az menyit mi ő neki tulaydonitunc. Mivelhogy, az mint az mi alázatoflag unc ő neki felmagasztaltatása, azonképpen az mi alázatoflag unc megvállásnac orvofságára mindenkoró késs az ő irgalmassága. Mindazáltal nem kívánom en azt, hogy az ember meggyözetlen késs akarva el állyon; és ha valami tehetségtskei vadnac, az oktul elméjét elforditja, hogy magát igaz alázatoflagra lebo czássa: hanem hogy az ő maga se-

Hom. de Per-
fect. Evang.
Epi. 56. ad
Diole.

Homil. in
Joan. 49.

Lib. de nat.
& grat. cap.
52.
In Psal. 45.

retetinec és tisztesség kívánásának betegségét, (a melly által megvakított, és maga felől illetlenül fellyebért) letegye, és önnön magát az igaz mondó Irahnac tükörében jól megésmérje.

12. Es bizonyára az közönséges mondás, az mellyet Agostonbol vötenec, ennékem igen tettic, tudniillic hogy az természetij ajándekoc az emberben az bün által megvestenec, az természet felött valóc pedig tellyeséggel eltöröltetenecc legyen. Mert ez utolsó tzikelyen értic mind az hitnec világosságot, és mind azt az igazságot, az melly az mennyei életnec és öröc bodogságnac elvételére elégséges völna. Annakokaért midön az Istennec orságabol magát kieytorotte, és töle azt eltaszitotta, egyfisermind az lelki ajándekoktolis megfosztatott, az mellyeckel az öröc idvöségnec reménségére elkészitetött és felékészitetött völt. Ebböl: a következic, hogy olly igen sám ki vettetött az Istennec orságabol, hogy egyfisermind valami az léleknek öröc idvöségére nézne, ő benne mind előtarott és eltöröltetett legyen, miglen az sient léleknek kegyelme által uyjonnan sülettetvén azoknac ismét sient tegye, az mellyec ezec, az hit, az Istennec szereteti, felebarátunknac szeretelme, kívánság és serenység sientseges és igazán való életre. Mivelhogy azért mind ezec mi nekünc az Jesus Christus által adatnac visontag meg, nem tartathatnac ugymint természet sient valóknac, és mint egy velünc sülettet eröknek, hanem mástól való, és masunnat hozott ajándekoknac mondatnac. Azt hozzac azért innét ki, hogy azoc mi bennünc elvesztec és eltöröltetec völt. Hasonlatosképpen az mi elménknek tökéletes igazsága, és az mi szívünknek épséges tisztaságais mi tölünc elvetetec és elragadtatnac völt: és ez az természeti ajándekoknac megromlása es megvesztése. Mert noha minekünc az értelemben és eszétségben valami meg maradtott, az akarattal együtt, de ugyan még sem mondhattyc, hogy az elme épp és tökéletes legyen, mivelhogy az olly erötelen, és ennyi szeretéggel is buritatott el. Az mi illeti az akaratot, az gonofsága és kényeségeis eléggé esmeretes. Annakokaért mivelhogy az okosság, az melly által az ember az jó és gonof között válastást teszen, és az melly által ért és itéletet tud tenni, természeti ajándec legyen, nem töröltethetec mindeneftől fogván el: hanem egy részent megfogyzott és ganczosult, más részent megvesztett ughogy abbol immár czac valami rút tördelt részeczkéc láttassanac ugyan lenni. Illyen értelemmel mondgya Szent János, hogy az világosság még czac az szeretésben fenlyéc, de az szeretés azt meg nem foghattya. Az melly igékben vilá-

Joan. I. v. 5.

goston kimurat kimutatódic, mind az, hogy az embernec természetiben, akar az melly igen elfordult és elhasonlott lött legyenis, megis valami sient ráczkai czillámyanac annac megmutatására, hogy ő okostemtet állat, és az oktalán állatoktól el legyen válastatván, mivelhogy értelemmel ékesitetett és ajándekoztatott meg: és hogy mindazon által ez a világosság az tudatlanságnac nagy és temerdekek szeretése által ugy elfoytatit, hogy hathatoképpen ki ne üthessen, és az ő munkálkodására el ne juthallon. Azonképpen az akaratis, mivelhogy az embernec természetitől el nem szakasthatit, nem enyészett mindeneftől fogva el, hanem az gonof kívánságot által olly igen megkötöztetött és füzettetett, hogy semmi jót ne kívánhallon. Ez bizonyára tellyes és elégséges megírás, de töb beféddekel meg magyarázni. Annakokaért hogy az előbbi külömbözteres sient, az melly által az embernec lelkét az értelemre és akaratra ostottuc, rendel söllyunc: elősient azért miczoda erő legyen az embernec értelmében azt forgassuc meg: Hogy ha az embert mindeneftől fogva olly igen vaknac akarnád tartani, hogy tellyeséggel ugyan semmi dologban, semmi értelmet meg ne hadná néki, az nem czac az Isten igéje ellen lenne, hanem az közönséges probaltnakis ellene völna.

Mert láttyc azt hogy az emberben az természetitől, az igazságnac keresésére nem tudom, melly kiváltképpen való kívánsága plantaltatott, az mellyhöz semmi képpen kedve nem völna, hogy ha annac az előtt illattyát nem érzette völna. Annakokaért ez immar egy sient ráczkaja az ember elméjében való világosságnac, hogy természetből való szeretetilegyen az igazsághoz, az mellyel mivelhogy egyéb állatoc nem gondolnac, jele az ő bennac az okaságnélkül avagy értelemnélkül való czac azon goromba érzékenségnec.

Noha ez kised kívánság, minek előtte az czelekedése mehetne, elenyészic. Mert ottan hamar hasiontalanná és hiába valóvá leszen. Mivelhogy az emberi elme az ő gorombasága miat, az igazságnac tudakozásában az igaz utat fel nem találhattya, és abban meg nem maradhat: hanem sientlyel lézzeg az sokféle kerengő utac és tévelgésac által: és mint egy szeretben tápogván sünetlenül megütködic, miglen végre hogy ostan idestova czavargott, mindeneftől fogva hiába valóvá leszen, és illyenképpen önnön maga elárullya magát, kimutatván melly alkolmatlan legyen annac keresésére és megtalálására. Továbbá még más hiába valóságis keményen megterhelte-tött: ughy hogy nagy gyakorta nem válastya meg és igazán meg-

nem

nem itili, mellyic dolognac igaz megismerésére legyen hasznosb és jobb magátadni és haytani, annakokaért magát nem fiükséges és sem mire kellő dolgoknac keresésében, nevetséges forgalmatoskodás által, gyöttri és faggattya: Azokra pedig az dolgokra, az mellyec legfiükségesbec volnának, megismerésie és megtudásra, avagy tellyeséggel semmit nem gődol, avagy elritkán mint egy utálva megyen azokra, valóságos ferenséggel bizonyára alig fog valaha azokhoz. Noha pedig az pogány bölcecz felől az gonofság felől mindentütt igen panafolkodnac, mindazon által ókis ugyan ezenben igen beköteleztetven találtatnac. Annakokaért Salomonis az ő egész Prædicatori könyvében, midőn az gondot, forgalmatoságot és farsátságot munkat elő hámlalta, az mellyekben az emberek magoknac igen bölczeknac akarnac láttatni, végre azokat mind hiába valoknac, üresséknac hofontalanoknac és nyavalyás dolgoknac itili.

13. Mindazonáltal az ő igyekezeti és munkálkodási nem mindentől fogva olly igé hofontalanoc, és hiába valóc, hogy az ockal semmit véghez ne vihetne: foképpen midőn magát valósággal efféle földi dolgokra adgya. Nemis bámult és tompult olly igen el, hogy valami kiczinkét az oda fel való mennyei dolgokbólis le ne cziphetne, és meg nem kostolithatna, ha finte nem olly igen ferénkedikis azoknac keresésében: De ugyan ninczen mind ez kétféle dolgokban egyaránt való tehetsége. Mert midőn ez jelen való életen fellyül akar emelkedni, akkoron győzöttetic kiváltképpen meg az ő erőtlenségében. Annakokaért hogy jobban megláthassuc akarmelley dolgokban mennyire meheffen elő az ő különböző tehetsége és ereje ferint, megválasztást és külömbiséget kell tennünk. Legyen ez azért az megválasztás, hogy más éttelme vagyon az földi dolgoknac, más ifnét a mennyei dolgoknac. Földi dolgoknac mondom azokat, az mellyek az Istenre, az ő orfágára, az bizonyai igazságra, és az jóvendő életre bódogságára ki nem terjednac, hanem czac ez idő ferint jelen való életre alkotmatatnac és foglaltatnac, és nem inemüképpen annac határibanis tartatnac. Mennyei dolgoknac nevezem az Istennec tistá esmeretit, a bizonyai igazságot, és az menyorságnac tirkait. Az első részben foglaltatnac, az Világi igazgatás Gubernálás, Házi gondviselés, mindentisttisésés kézi mivec és minden szabad mesterséges. Az másik részben foglaltatnac, az Istennec és az ő isteni akarattyanac esmereti, és az életne az ferint való rendelésene csióra és regulája. Az első részről azt kell vallani: Mivelhogy az ember olly teremtet allat az melly természet ferint tárfalkodásra termett és alkotmatatott, annac azért az tárfaságnac megtartására és előmozditására az természetne cinditása által is haylandó. Lattyuc azért, hogy az természetű közonséggel minden emberekne c elméjében benyomatott az polgári tisztisésés

ség, és rendtartás. Innen vagyon, hogy senki ne találtatséc, az ki ne értené, hogy minden emberi gyülekezetekne c bizonyos törvénye ckel kellyen egybefoglaltatnioc és vezéreltetnie c, és az kine c az ő értelmében ez illyen törvényekne c valami fundamentomi és okai nem volnának. Innét vagyon finte ugy minden pogányokban, mint finte külön akarmelley emberben az törvényekne c egyenlő akarattal való javallása; mert azoknac magva és eredeti minden tanétó mesternélkül és Törvényferzónélkül, az természetű hintetett és plantaltatott. Itt én nem gondoloc az külön szabadáfockal és hartzolodással, az mellyec legottan azokra indulnac, holott némelleyec azt akarnac, hogy minden igazság és méltó dolog felforgattatséc, hogy az törvényekne c minden rezezi és závarjai elrontatsanac és feltörtetessene c, és az törvénye c helyett egyedül czac az emberek kenyésége dühösködgyéc és dullyon fulyon, mint az orvos és tolvajoc: némelleyec pedig, (az melly véte c igen közonséges) hamisnac tarttyac azt, az mi egyebektől igazságul megerősitetett és béveterett; és azt diczeretene c vitattyac, a mi egyebektől megtiltatic. Mivelhogy az törvénye cket nem azért gyűlölic, mintha nem tudnac hogy az oc jóc és fentec legyenec: hanem mivelhogy az meg által kodott gonof kivánság miatt megdühösültec, az nyilván való okofság ellen czataznac: és az mit az ő elméjekne c értelme által javallanac, azont az gonof kivánságnac általa, utálatofnac tarttyac. Az utolsó hartz ollyatén, hogy az igazságnac amaz első kébzéset és elfogását az emberek elméjében, el nem véhi, el nem törli: mivelhogy az emberek, ha finte az törvényekne c valamely bizonyos részeiben egy más ellen keményen czataznakis, mindazáltal az igazságnac summájában és tzellyában egyenlő akarattal egyet értenec és javallanac. Az mellyben azért bizonyára az emberi elmene c erőtelensége jelentetic: az melly, midőn az igaz utat követni láttatikis, mégis sántikal és tántorog. De ugyan erőssen megállazert az; hogy az polgári Rendtartatnac és Gondviselene c magva minden emberekbe hintetett legyen. Esez erősf bizonsága, hogy ez életne c rendelésében és elintezésében, czac egy ember fintsen az okofságnac természet ferint való világofságanélkül.

14. Következnec immár mind az szabad mesterséges és az kézi mivec, az mellyekne c tanulására, mivelhogy mindenikünben illendőség és alkotmatofság vagyon, és azokbanis megláttzic, hogy az emberekne c értelmében azokra való erő vagyon. Noha pedig nem akarmelley ember mind illendő, minden mestersegekne c megtanulására, mindazáltal az közonséges erőne c és tehetsége c elég bizonyos jelensége az, hogy mayd senki olly nem találtatic, az kine c éles elmésége valamely mestersegeben néha magát ki nem mutatnája és ki nem jelentenéje. Es ez illyen ter-

mérsi erő és illendőség nem csak az meg tanulásra elég, hanem a karmel-ly mesterségben valaminec ujonnan találására is, avagy csak annac az mit mástol tanult fépen kicifrázására és felekeftésére is. Az melly, miként-hogy Platót czalatságból vitte arra, hogy azt tanítaná, hogy ez ilyen fe-renség, az mesterségeknec eltanulásában, semmi nem egyéb, hanem csak az visfontag reá emlékezés: azonképpen minket méltan késerit annac megvallására, hogy azoknac kezdeti véletermett az embernec értelmé-vel. Nyilván bizonyíttyac azért ez jelenségeg, hogy az elménec és okof-ságnac ez közönséges elfogáfa az természetül legyen az emberbe plántál-tatva. Mindazáltal ugy közönséges ez a jó, hogy kineckinec maga felől külön, azokban az Istennec kiváltképpen való kegyelmér kellyen megé-fermnie. Az melly hálaadáfa eléggé indit és igazit minket azon természet-nec Teremtője, midőn az bolondot teremti, az melly előpéldázza, mine-mű nyavalyás ajandéki volnának a mi Lelkünk nec, hogy ha az ő világofsá-gával meg nem világositatnéc és meg nem ékesiternéc, az melly olly termé-ferint való világofság az emberben, hogy akarkiben is, az ő jóvóltánac merő ingyen való kegyelmes ajandéka legyen. Továbba az mesterségek-nec találáfa, és igazán tanuláfa, avagy azoknac belsőképpen való jelesen megéferméseis, (az melly keveseknec adatic) bizonyára nem elégséges bi-zonsága az közönséges elmei élelségnec. De mivelhogy mind az Istenfe-lők nec, és mind az Istenteleneknec kölömbsegnélkül megadatik méltan fámláltatic azért az természetnec ajandéki közzé.

15. Annákokaért valamennyi fer mi az pogány bölczec írást olva-fuc, az által az igazságnac világofsága által, az melly azokban czudálatos-képpen tündöklie, megemlekeztesünc, hogy az embernec elméje, akar az melly megéfer elest és elfordult legyen is az ő tökéletes vóltától, de mind-azáltal még ez mai napon is, az Istennec foc drága és némes ajandékival le-gyen felruháztatva és felekeftetve. Ha meggondollyuc azért, hogy az Isté-nec lelke legyen az igazságnac egy kútfeje, tehát ő magát is az igazságot meg nem vettyünc, sem meg nem úrályuc, akar az honnet tündöklékis előnk-ben, hanem ha az Istennec fent lelkét akar nóc meggyalázn: Mert az fent Léleknec ajandéki az ő megutáláfa és megverésénélkül nem vetterhetnéo meg. Mit mondgyunc azért? Tagadgyuké hogy az régi Jurisconsultu-foknac és Törvény ki mondók nac az igazság nem világosított legyen, Kic az Polgári igazságot, Rendtartást, és tiszteléseget olly méltóságosan és igazán megirtac? Azt mondgyuké hogy vakoc vóltanac az Philosophusoc, az ter-méferintec mind tudakozásában és mind megírásában? Azokat mond-gyuké hogy értelemnélkül vóltanac, az kic az Disputálni való mestersé-ger rendeltéc, és minket az okofsággal való állásra tanítottanac? Azt mond-

mondgyuké hogy bódultac vóltanac azoc, az kic az Orvóságnac mester-séget találták és elkéftettéc, és az ő serény és hiveséges munkájoc kal mi-nékünc foglaltanac? Minek akarjuc tartani az Astronomiat, az melly az ég nec és az czillagoknac forgást tudakozza és felkereli? aztis bódult em-berek efselyőségenec alittyuké? Sőt bizonyára nem olvashattyuc fe-berek efselyőségenec alittyuké az régieknec ez dolgokrol való íráfokat: azért czudálkozunc pedig azokon, mivelhogy azokat jelesjóknac drá-ga fépek nec, az mint hogy ollyakis kellyen vallanunc. Továbbá alit-hatunké valamelly dolgot drága fépnec és diczétetfnec, hogy azt az I-stentől fármazni ne esmernóc? De hogy nem fégyenlyuc ez ilyen na-gy hálaadatlánságot, az mellyre még az Pogany poetac sem jutottanac: az kic mind az Philosophiat, és az természet dolgoknac esméreretit, s mind pedig az törvényeket és minden egyéb jó tudományokat mesterségeket megvallattac Isten ajandékinac lenni. Azert mert nyilván vagyon, hogy ezec az emberc, az kiker az Irás természet dolgok nec elkes emberc nec ne-vez, olly éles elmejuc és serényec vóltac legyen az földi dolgoknac fel-tudakozásában, tanullyuc meg azért ez ilyen példakbol mennyi jót hagy-ott meg az Isten az emberi természetben, minekutánna az bizonyai jótul az megfoftatot vólna.

16. Azonközben pedig azt se feledgyünc el, hogy ezec jeles és drá-ga ajandéki legyenec az fent Léleknec, az mellyeket az emberi nemzet-nec közönséges háfára azzal közöl, az kivel akarja. Mert ha az Besá-leel és Oliab, annac az értelemnec és bölczeségnec, az melly az Bizonság Haylékánac megéppítésére kivantatott, az fent Lélektől kellett ihlettetni és beléjuc adatni, nem czuda, ha azt mondgya az ember, hogy minékünc a-zoknac az dolgoknac esmereri, az mellyec az emberi életben légfobbec s jelesfebbecc, az Istennec lelke által közöltessenec és adatásánac. Es itt senkinec nem kell azt kérdeni, miczoda közösülese legyen az Szent Lé-leknec az Istenteleneckel, az kic az Istentől mindenestől fogva elidegened-nec? Mert az mi az Szent Lélek felol mondatie, hogy ő egyedül csak az hívőkben lakozzéc, azt az megfentelésnec lelkérol kell érteni, az melly által mi ő magánac az Istennec lakohelyül fenteltetünc. Es az Isten ugyan mégis bétölt, mozgat, és nem kevesbè erőstíti, mint fin-te annakelotte, azon ő Szent Lelkével mindazokat az dolgokat, és ezt pedig mivel kineckinec mind az ő neménec tulaydonsága ferint, az mel-lyet ő néki az teremtesnec igazsága ferint fábot és tulaydonított. Mivel-hogy azért az Isten akarta, hogy mi az Istenteleneknec munkájoc és foglá-tattyoc által az természetnec meg tudakozásában, az Disputáló mesterség-ben, az Astronomiában, és egyéb efséle mesterségeknec megfégetesünc;

éllýűnc tehát azoknac munkájokkal: Hogy mi, holott az Isten ajándékát az mellyeckel ő áltatoc, az mi munkánknélkül meg kínáltatunc, elmulaván az mi restségünkért méltán meg ne büntettesűnc. De hogy az embert valaki mindeneftől fogva bódognac ne alitaná, mivelhogy őneki ez világmac elmulando dolgai között, olly nagy erő adatic az igalságnac meg fogasában, egyferf mind eztis hozzá kelladni, hogy mind ez az értelemnec egész ereje, és mind az értelem az melly innét következie, czac elmulandó és semmiséges dolog legyen az Isten előtt, holott az igalságnac tökeltes erős fundamentoma véle egyűtt ninczen. Mert az Agofton, az kinec az Mondafoc mestere, az mint megmondta, és az Scholai Tanitoc alája kéferitettenec itnia) igen igazan mondya, hogy az miképpen az embertől az Isten kegyelménc ajándéki, az élet után elvétettenec: azonképpen az az terméseti ajándékis, az melly még ugyan volt, megczonkitatott és megvesűtt legyen: nem hogy ő magokban megifstatalanithatnának, az mennyiben az Istentől fármaznac; hanem hogy az megferzettett emberne, megfüntenectifstaknac lenni, hogy innét valami diczereti és diczekedéfen lenne.

17. Summája legyen ez mind ez egész dolognac, hogy mind az egész emberi nemzetsegen megláttaséc és esmeretben legyen, hogy az mi Termésetünkne tulaydoná és fajattya legyen az okolság, az melly minket az oktalan állatoktul megválaszűn, az mint hogy azok az érzékenségetal különböztetne meg az érzékenségtelen dolgoktól. Mert hogy némelly bolondoc, avagy pedig esztelen emberek fülettetne, ez fogyatkozás egyedűl meg nem homályoflittya az Istennek közönséges kegyelmét: Sőt inkább ez illy fomoru és nyavalyaságos látás által megintetűnc, hogy mindét a mi, mi bennűnc meghagyatott, méltán az Isten kegyelménc és jó kedvénc kellyen tulaydonitani. Mert ha ő minékűnc nem kedvezett volna, az egész termésetne vesűdelmét véle hozta volna az őtőle való elszakadás. Hogy pedig némellyec ferénységgel avagy kiváltképpé való érteleme egyebeket fellyűl né halladnac; némellyeknek pedig egyebeknél élesb és illédők elméjűc vagyon, enne vagy amaz mesterségne meg tanulására, az ajándékocnac ez különbkülömbféle vólta által, az Isten az ő kegyelmét mutattya elönkbe, hogy senki magánac kevélyen azt ne tulaydonitfa, az mi tiftan czac az ő kegyelméségéből és bővséges jóvöltabal fármazic. Mert honnét mullya egyic fellyűl az másikat, hanem hogy az közönséges termésetben az Istennek kiváltképpen való kegyelme kitűndőklyéc, az melly, midön némellyeket elkérűl, azt kiáltya azzal, hogy ő senkinec nem ados és nem köteles? Ide járul azis, hogy az Isten, akarkiben, annac hivatala ferint, kiváltképpen való indulatokat feréz, az mellyről soe példak

Mag. Sent.
lib. 2. dist. 25.

példák vadnac az Birác Könyvében, holott az fiend lélekről mondatic, Judic. 6. v. 34 hogy azokat erősséggel és hatalommal öltöztöttel legyen fel, az kiket az népne vezűlésére hívott. Végezetre némelly jeles fő czelekedetekben, kiváltképpen való indítás vagyon. Az miképpen hogy az Saul 1. Sam. 10. v. 6. követtéc mind azoc az erős ferfiac, az kikne hívűket az Isten felindította. Es mikor neki az Királságra való választatása megjűven dölteric, így föl az Samuel: Az fiend lélec fál te read, és ugyofstán más emberre változol: és ez kiterjed mind az ő orfáglásnac egész folyására: az mikent ofstán az Dauidról is az fámláltatic elő, hogy az Urnac lelke fállott ő reája az napságtól fogva, és az utannis. Maluttis fiend ezen dolog tanitatic, az milleti az kiváltképpen való felindításokat. Sőt az Homerűfál az mondatic az emberec felöl, hogy azoknac efec és értelmec annyiban vagyon, nem czac az mennyiben kineckinec az Jupiter ofstogattya, hanem az mint azok az naponkintis igazgattya, és haytogattya. Es az probalat bizonyalmutattya, midön gyakran azoc elnémulnac, és az elremülésben kétségesen czűggene, az kic annakelotte legértelmesebbec és leggyorsab elmejűec vólta, ez probalat mondom, megmutattya, hogy az emberekne elméjűec az Istennek kezében és akarattyaiban legyenec, ugy hogy azokat mindenfempillantásban ő igazgassa. Erre mondatic ő felöl, hogy ő az Pfal. 107. v. 40. bölczekne, bölczeségeket elvesű, hogy azoc útnélkül elteveledgyene. Továbbá ugyan láttyc mindazonáltal mind ez fokféle külömbségekben is az Isten ábrázattya nac némelly megmaradott jegyeit, az mellyec az egész emberi nemzetseget, az egyéb teremtett állatoktul megválasztatás és megkülömböztetic.

18. Immár azt magyarázzuc meg, miczoda ereje legyen az okolságnac az Isten orfágában és az lelki dolgokban. Az mellyne megforattatfa, főképpen három dologban áll. Tudniillic, az Istent esimerni és másodfor az ő atjai hozzanc való jókedvet, mellyben áll az mi idűőségűnc; harmadfor, az mi életűnkne módgyát az Törvéne regulája ferint rendelni. Az első két tzielben pedig, de kiváltképpen az másodikban, még az leggyorsaságosb elmejűekis az emberek között, az vakondaknalis vakabbac. Nem tagadom bizonyára, hogy imitt amoti féllal az Philofufoknál némelly módafoc az Istenről ne olvastatnának, az mellyec igen fépen és helyesfen mondatnac, de az mellyec mindenkoron neműnemű fédelgétnec tévelgű elkézbésétne cizletit mutafac. Jóllehet ő vélec az mint oda fel megmondattott, az ő Istenségene valami köftolítását közlűtte, hogy az ő iftentelenségeket tudatlanságocokkal ne mentene, és néha őket valami ollynac mondasára indította, az mellyne megvallatfa által meggyűztettene: De az mit láttanac, azt őc ugy láttac, hogy az által

az megfajdítás által semmiképpen az igazságra nem igazittatnának, nem hogy azt megfoghatnák volna: az miképpen az útonjáró ember midőn az mezőn jár, ejjel az menydörgési villámának fényét egy szempillantásban megérinti helyel mind ellátta, de olly hirtelen elmuló tekintéssel, hogy az, az etszakának fetétsége által ismeg elnyeltetéséc, minekelötte czac egy lépésselis előb mehetne, olly igen távol vagy on még adol, hogy ez illyen világosságnac segedelme által, ismeg az igaz utra mehetne. Annakfelotte, mennyi foci és képtelen hazugságoval vagy on az, az igazságnac kis czeppenése, az mellyel az ő könyveiket mint egy történetből meghintegetic, megmoczkolva és megtraytekozva? Végezetre, az Isten mi hozzánac való jovoltánac drága bizonyos voltát, (az mellynélkül az ember éttelménec véghetetlen ésevefetséggel teütyefnec kell lenni) soha még czac távolról sem fogolítottac. Annakokaéit az ember okofság sem közelit, sem nem törekeedic, sem arányozjúgy az igazságra, hogy azt értené, ki legyen az igaz Isten, avagy mint akarna ő magát mi hozzánac mutatni.

19. De mivelhogy mi, minekutánna az mitulaydon éles elméségünk nec vélekedésével megtréfegültünec és meg kábultünec, felette igen nehezen és nem örömett hadgyuc elhiteni magunkal, hogy az mi elméségünec az Isteni dolgokban mindenestől fogva vac és meg dermedt legyen: azt tartom azeit hogy ezt job legyen az fient Iráfnac bizonságival, hogy nem az természetit okokkal megbizonyítani es meg erőssíteni. Erre fient Janos igen szépen megtanít, azon az helyen, az mellyet imént előhoztam: holott azt írja, hogy, az Elet kezdettül fogva az Istenben volt, és az olly élet, az melly az emberek nec világossága volna; az az világosság tündöklött az ferétségben, és az ferétség azt meg nem fogta és bé nem vötte. Megmondgya bizonyáta, hogy az ember nec lelke az Isteni világosságnac fényétül olly igen megvilagolittáséc, hogy soha az mindenestől fogva annac fényenélkül, avagy czac kevesbéis sikrajanélkül ne lenne: de mindazáltal hogy ez megvilagolittás által az Ur Istent meg nera fogja.

Miért pedig? mivelhogy az ő értelme, az minéz az Isten nec esmeretire, merő fetétség legyen. Mert midőn az fient Lélek az embert fetétség nec nevezi, egy fersmind elveszi tőle az Isteni értelem nec minden tehetségét és erejét: azért jelenti, hogy az hívő ec, kic az Christust bévefetic, nem az verből, sem az test nec avagy az ferfinac akarattyából, hanem az Istentől fülle tettenec: mint ha azt mondanája, hogy az test ez illyen mélséges bölczeséget meg nem foghatya, hogy az Istent, és az mi az Istené azt bevetherné, hogy ha az, az Isten nec Lelke által meg nem vilagolittatic, az

Iohan. I. v. 4.

Ioh. IV. 13.

tic, az mint Christus bizonyittya, hogy ez az Atyánac kiváltképpen való Marth. 16. v. 17. megjelentéfe legyen, hogy ötet Peter esmeri.

20. Hogyha azért azt magunkal elhitenőc, (az mely nec minden villongásnélkül ugy kellene lenni) hogy az mi természetünec minden nélkül fülkölködnéc, valamit az mennyei Atya Isten az ő válastottival az nyjonnen fülérés által közöl, tehát itt semmi oka nem volna az kétekedés nec. Mert így fől az hívő nép az profetanál: Mert te nálad va- Pfal. 36. v. 10. gyon az élet nec kütfeje, és az te vilagodnál láttyuc mi az vilagosságot. Ezt bizonyittya az Apostolis, midőn mond, hogy senki nem hihattya: Cor. 12. v. 3. az Jesust Urnec, hanem czac az fient Lélec által. És az keresetlő Janos, Ioh. 3. v. 26. midőn az ő tanitványinac goromba értetlenségeket látná, azt kiáltya, hogy senki magánac nem vehet semmit, hanem ha onnan fellyül adatic ő nékie. Hogy pedig az ajándékon értse, az kiváltképpen való megvilagolittás, az melly kegyelemből leszen, és nem az természet nec közönséges ajándékat, abból megtettzic, hogy panafolkodic azon, hogy annyi foci főval, az mellyel az ő tanitványinac az Christust diczerre, semmit véghez nem vihetett. Látom én, ugymond ő, hogy semmi az fő, az ember nec az Isteni dologról való megtanítására, midőn az Ur az ő fient Lelke által értelmet nem ad. Sőt Mofesis midőn az népet feddi Deut. 29. v. 2 az ő háláadatlanságaért, egyetemben aztis megjelenti, hogy őc az Isten nec titkait külbömben meg nem érthetic, hanem czac az ő kegyelme által. Az te fimeid láttac ugymond, az jeleket, és az nagy czudatéleket, és az Ur nem adott te néked értésre való fivet, sem hallásra való fület. Sem látásra való fimet. Mivel mondana ennél többet ki, hogyha minket egy általlyában tőkék nec ne czne az Isteni dolgainac meg gondolattyában? Az honnét az Ur Istenis kiváltképpen való kegyelem gyanánt igéri az profeta által, hogy ő az Izraélitaknec fivet adna Ierem. 24. v. 7. az ötet megismerésre: minden kétségnélkül azt jelentvén, hogy az ember nec five lélek ferint finte czac olly bölcz legyen, az mint ő tőle formaltatic és megvilagolittatic. Szinte ezent Christus Urunc önnön maga az ő tulaydon fájavalis vilagofon megerősítötte, midőn mon- Ioh. 6. v. 44. dott, hogy, Senki nem jöhetne ő hozzá, hanem czac az kinec az ő Attyatul adatic. Miczodat? nem őc az Atyánac élő abrazattya, az kiben az ő diczőség nec egész fényesége kinyomattatic? Annakokaért jobban ki nem mutathatta volna, mi legyen az mi erőnc az Isten nec megismerésére, hanem hogy tagadgya azt, hogy minékünec fementec volna, az ő képenec, holott az olly nyilván adatic előnkbe, meg nézésere. Miczodat? Nem azért jötté ő ez Földre, hogy az ember nec az ő Atya akarattyát megjelentsé? Nem vitteje hiven

és forgalmatofon véghez az ő Követségét? Az bizonyly úgy lótt: De az ő prédikálásával semmi véghez nem vitetic, hanemba az belső Tanító mester az fient lélec, az utat az fivre megnyilatkoztattya. Annakokaért nem menec ő hozzá, hanem czac az kic az ő Atyától hallottac és tanul-tac. De miczoda módgya azért ez, az tanulátnac és hallátnac? Ez tudni-illic, midő az Sz. Lélec hallásra való fület, és értésre való fivet czudalatos és kiválthéppen való erő által formál és ferez. Es hogy ez semmi uyságnac ne láttatnéc, az Ur Christus, az Esiafnac jóvendölesét hozzábé, melly, midő az Anya fient Egyháznac megigéri hogy annac ísmét fel kellyen éppitetni, azt taníttya, hogy Isten tanítványi lebec mindazok, az kic az örök idvőségre gyüytetnec és hivattatnac. Hogyha azért az Isten az ő válsított felöl valami kiváltképpen való hirdertetett ott meg, tehát nyilván való, hogy nem olly tudományról és tanításról fóllyon, az melly az Istenéleneckel és hiteleneckelis közölteséc. Ez azért az dolog, hogy azt megértsüc, hogy senkinec nincz bemeneteli az Isten orfágába, hanem czac az kinec az Sz. Lélec az ő megvilágosításával uy elmét és fivert ferez.

1. Corint. 2. Sz. Pál pedig legvilágosabbban fól ez dologról, az melly, midő kiváltképpen akarna erről tanítást tenni, és az embereknek minden bölczeségét, ugymint merő bolondságot és hiába valóságot, káhoztatta volna, sőt mindeneftől fogva semmivé tötte volna, végre ezt rekesiti és erősiiti; hogy az lelkes ember meg nem foghattya azokat az dolgokat, az mellyec az Istennek lelkéjé: bolondság az ő neki, és nem értheti, mert lélec ferint itiltetnec azoc. Kit nevez ő lelkes vagy terméseti embernek? Ezt tudniill c, az kinec az termésetinél nincz töb világosága. Ez illyen, mondom, hogy meg nem foghat és meg nem érthet semmit az Istennek lelki titkaiban. De miért? azért hogy azokat restség által elmulattya és megutállya? Sőt ha magát keményen törí fífarasítays, de ugyan még sem vihet semmit véghez: mivelhogy Lélec ferint itiltetnec azoc. Miczoda pedig az? Ez ennyit tésen, mivelhogy az mennyei dologc és titkoc, az embereknek élés elméjekről mindeneftől fogván elvadnac reytetvén, annakokaért egyedül czac az fient Léleknec megjelentése által nyilatkoztatnac meg: ugyan nyitja hogy merő bolondságnak is alittállnac, az hová az Isten lelkénc világo-sága be nem világosit. Ez előtt minden fimeknec, füleknec és elmék-nec érteke és meg foghatása felett valóknac magasztalta és diczerte, az mi- ket az Isten megkéfített azoknac az kik őtet ferezic: sőt azt bizonyította, hogy az emberi bölczeség mint egy fedel, az melly által az elme megbán-tatnéc, hogy az Istent ne esmerhetné. Mit akarunc többet? Az Apastal bizvást kimondgya, hogy az Isten ez világnac bölczeségét, bolondsággá tötte. Es mi clo álllyunc és annac, olly diága élés elméséget tulay do-
nitunc,

nitunc, az melly által az Istenhez és az meny orfágnac titkaihoz juthasson és elhathasson. Tavol legyen tölunc ez illyen vélekedés.

21. Annakokaért az mit itt az embertől elvonson az Apastal, azont mástul egyedül az Istennek tulaydoníttya, midő azt kéri, hogy az Isten és az diczőségnek Attya, az Ephesusbélieknec adgya az böl-^{Eph. 2. 7. 27.} cheségnek és megjelentésnek lelkét. Hallod immár, hogy minden böl- cheség és megjelentés, Isten ajándéka legyen. Mit mond azért többet? Adgya tinéctec az ti elméteknek megvilágosított fimeit. Hogyha azért uy megvilágosítás nélkül fükölködne, tehát bizonyára ő magoktul va- koc. Ostan ez következik; Hogy megtudgyátoc, mi legyen az ti hi- vataloroknac reménsége, &c. Megvallya annakokaért, hogy az em- bereknec elméjec azt az bölczeséget meg nem foghattya, hogy az ő elhi- varásokat megérthetnéc. Es ne czacogja itt nekem valamelly Pelagianus, hogy az Isten ennec az gorombaságnac avagy ostoba tudatlanságnac segít- segere jöjjon, midő ő az embernek értelmet az ő igejénc tudományá- val oda igazíttya, az hová vezetés nélkül el nem mehetett volna. Mert Davidnál bizonyára nála volt az Törvény, az mellybe minden bölcze-^{Pfal. 119. v. 18.} ség, az mellyet ember kívánhat, bé volt foglalva: de ugyan mégis nem elé-^{Iac. 1. 7. 29.} gesticazzal meg, hanem azt kéri, hogy az Istentől az ő fimeit megnyilat- koztassanac ő neki, hogy az ő Törvényénc titkait meggondolhassa. Az melly fólás által bizonyly azt érteti, hogy akkoron kel az fényes nap felez földön, mikor az Isten igeje világosit azt embereknek: De abbol nem fochafnot vehetnec, míg nem őnékiec avagy arra való fimet ad, avagy nyit, az ki azért is mondati világoságnac Attyánac. Mert az hól ő az ő fient Lelkével nem világosit, ott minden teli vagy on ferétséggel. Azon- képpen vóltanac bizonyára az Apastalok is az legjób tanító mestertől rend-^{Ioh. 14. v. 26.} ferint és bevségeffen tanítatván: Hogyha pedig őc ennekokaért az Iga- ságnac lelkenélkül, az melly az ő fiveket finte azon tudomány által, az mellyet az előtt hallottac, megtanítanája, nem fükölködtec volna, nem paranczoltatott volna meg nekic, hogy azt el kellyen várníoc. Ha azért megvallyuc, hogy fükösőc legyunc azoknélkül, az miket az Istentől ké- rünc: és ő azzal, hogy minékünc ígérte tésen, az mi fogyatkozafunkat és fégyenségünkent jelentse meg, ne fégyenlye tehát senki megvallani, ho- gy ő az Istennek titkait fellyeb nem értheti, hanem czac az mennyire az ő kegyelmésége által megvilágosítatott. Az ki azért magánac töb érte- met tulaydonit, az annakokaért annyival vak ab, hogy az ő vakságot nem esmeri.

22. Az harmadic réf vagy on még hátra, annac megésméréséről,
M m

mint kellyen az életnek mértékfinorját és reguláját igazán rendelni. Az mellyet jól mondhatunc, az jó czelekedetec igaságának megéfinerésének, holott az emberi elme valamennyivel élelfeb ferénységünek láttatc, hogynem az oda fel megemlitett dolgokban. Mivelhogy az Apasztal bizonyittya hogy az Pogányok, kiknek lemmitörvényec ninczen, midön az Törvénnec dolgait czelekefiec, önnön magoc törvényec magoknac, és megbizonyittyac, hogy az törvénnec czelekedeti az ő fivőkbe bérattatoti legyen; holott ő nekic az önnön lelkec esmereti bizonságot teszen, és öket az ön gondolattyoc egymásközött vádollya, avagy mentiis az Istennec itileti előtt. Hogyha az Pogányoknac, Törvénnec igasága, az természetől az ő fivőkbe béméttzetvén vagyon, tehát bizonyára nem mondhattyc, hogy ez életnek intézésében finete vakoc legyenec. Es nincz femmi közönségesb, mint hogy az embor az természeti törvény által (az mellyről az Apasztal fól az helyen) az igazán való életre, elégségefen, és annac minden fükséges volta ferint megtanítalséc. Mi pedig lássuc meg, és foigassuc meg, miétt plántaltatoti legyen az emberekben az Törvénnec ez esmereti: és mindgyarást kitettzic belöle, mennyire vigye azokat az Okaságnac és igaságnac tzellyához. Az melly az fient Pálnac favaiból világofen kimutatatic, hogyha ember az ő befédének rendit meggondollya. Egykevéffel az előtt azt mondta, hogy az kic az törvény alatt vétketene, az törvény által itilletne meg: és az kic az törvény nélkül vétketene, az törvénnélkül vesne celis. Mivelhogy azért képtelene láttathatot volna, hogy az Pogányoknac minden előlboczáttatoti itiletnélkül kellyen elvefniec, ottan hozzá teszi azért, hogy az önnön lelkec esmereti legyen törvényec ő nekic: és ez okert elégségefen az ő kárhoztatásokra. Ez annakokaért tzellya az Természeti Törvénnec, hogy azt tegye, hogy az ember maga menthetelen legyen. Es nem gonofit irattathatic imigyen meg, hogy az Természeti törvény legyen az lelki esmeretne meg esmerése, az melly esmeret az igaz között és az hamis között elégséges külömbseget teszen; az embertől az tudatlanság tettetésének elvételére: mivelhogy oc az önnön tanubizonságok által megbüntettec és meggyöztettec. Illyen az emberne az magához való hizelkedése és kedveskedése midön gonofit czelekefiec, hogy mindenkoron az ő elméjet az ő büneinec érzéfetül, az mennyire lehetséges, örömeft elforditfa. Ez oc által láttatic Pláto arra inditattatoti lenni, hogy azt tartaná, hogy senki nem vétketene, hanem czac tudatlanságból. Az melly bizonyára helyessen volna mondva, hogyha az emberi képmutatás az vétketne fedezetelésben, és megboczasában annyira meane, hogy az ő fivének gonofit lelki

Rom. 2.
v. 14.

In Protago.
2a.

esmereti nem volna az Isten előtt. De mivelhogy az bünös, noha futya és kerüli, az jonac és gonofitnac, ő beléje nyomatoti meg, itileti és megválastát, de ugyan mégis arra mindenkor ottan visfavyonattatic, és neki meg nem engedteric, hogy ugy hunyogasson, hogy valaha, vagy akaija vagy nem, fel ne kellyen fimeit nyitni: tehát illyen képpen hamiflan mondatik, hogy ő egyedül czac az tudatlanság által vétketene.

23. Igazabban fól Themistius, az ki azt tanittya, hogy az értelem az közönséges megírásban, avagy valamely dolognac állattában eligen ritkán czalattalséc meg: ollyankor tántorodgyec és téveledgyec pedig meg, mikor mefise elő lép: tudniillic, midön azokat az dolgokat, az mellyeket közönségefen meggondol, magán az ő femellyére vonfa. Az mint, hogyha ember czac közönségefen kérdi, hogyha gonofit dologé az ember ólés: ugy senki nincz az ki gonofitnac nem mondaná: az ki pedig egybeockel ő fve esküfiec az ellenségnec megölésere, ugy tanaczkozic az, mint valamely jó dologról. Azonképpen az parázna közönségefen kárhoztattya az paráznaságot, de külön az ő maga paráznaságában hizelkedic önnön maganac: az az tudatlanság, midön az ember azokra az dolgokra jut, az mellyec az eleb helyhezettekből következnec, el feleyti azt az regulát, az mellyet imétt valamely dolognac megírásban foglalt volt. Az melly dologról felötte fep ékellen fól fient Agoston, az ötvenhetedic Pfálmus első verscezekéjenec magyarázattyában. Noha mind az által az, az mit Themistius mond, nem mindenkoron leszen ugy: mert az vétketne rutsága az lelki esmeretet gyakorta olly keményen kéferiti és nyomja, hogy nem az jonac hamis fime alatt czallya meg megát, hanem tudván tudva és akarattya ferint rohannyon az gonofit: Az melly gonofit kívánságból fírmaznac imez fóc; Látom és javallomis az jót: de mégis az gonofit követem. Annakokaért az Pogány bölcz Aristoteles, az én itiletem ferint bölczen megválastotta az kényeségből való mértékletlenséget, az erőtlenségből indult mértékletlenségtől, hogy tudniillic, midön valaki erőtlenségből, az gonofit kívánságtól meggyöztettec, és magát meg nem tartoztathattya, ez illyen rendetlen kivánság és indulat által az ő értelme és itilite az jelen való czelekedetben ugy meg vakól, hogy ne lássa, melly gonofit legyen az, az mit ő ackor megczelekefiec, maga egybeképpen közönséggel, és midön azt egybec czelekefiec, jól tudgya és meg vallya hogy nem igaz és nem jó legyen: ostan azért, mihelt elmúlt az indulat,

Mm 2

Paraphr in 2.
De anima
cap 46.

Medea apud
Ovid.
Ethic. lib. 7.
cap. 3.

az megbánásis legottan réa következik: De az tudván való és kinyeségből való mértékletlenség, meg nem czendefedik és meg nem kissebedic, ugymond ő, ha finte valaki az ő gonos czelekedetis és fertelmés dolgát jól értiis, hanem inkább megmarad benne, és megkeményedett vakmerőséggel mind menten elmegyén az ő elkezdett gonos bándékában.

24. Immár pedig, midőn hallod, hogy az emberekben közönséges itélet vagyon az jónac és gonosnac megválasztására, ne gondold azt, hogy mindenütt épp és tekéletes legyen. Mert ha az embereknek fivéc czac azért ajándékozattanac meg az jónac és gonosnac megítélésével és megválasztásával, hogy az tudatlanságot magok menteségére ne vehetnéc elő, tehát semmiképpen nem fiükség, hogy őc az igazságot minden dolgokban esmerjéc: hanem felöttébis elég, hogy azokat annyira értséc, hogy se elő se hátra ugy ne mehesse, hogy az ő tulaydon lelkec esmeretnec bizonságatul meg nem győzette, és immáris az Istennec itilő féki előtt rettegni ne kezdenéc. Es bizonyára, ha ember az mi okoságunkat az Isten Törvényével (az melly kiábrasztatáfa az tökéletes igazságnac) őfvevetni, és abból megfontolni és megítelni akarja, minemű ereje legyen az okoságnac, az igazságnac megismerésére, megérzi és eszébe veheti az ember mellyigen foc résekben vac legyen az. Bizonyára azokat az dolgokat, az mellyec az első táblán az főbbe, semmiképpen meg nem esmeri, az mineműec; igazán az Istenbe bizni, az igazságnac és az igazságnac diczeretit ő néki tulaydonítani, az ő nevénc igazán segítségül hívása, igaz és illendő megfentelése az Szombatnac. Mellyic az az lélec, az kinec czac természetferint való értelme vólt, az melly valaha vagy czac távolról valami kevesse érezhetta és fagolhatta volna, hogy ezekben, és éhez hasonló dolgokban állyon az igaz isteni fólglát? Mert midőn az hitelenec az Istent akarjac tisztelni, ha fázfor elintetnekis az hiába való, hasonlatlan költőit és ábrázott talalmányoktól, de ugyan mégis mindenkoron azokra visszarohannac.

Mondgyac bizonyára hogy nem kedvesec az Istennec az áldozatoc, hogyha azok mellé nem járul az fivnec tisztasága, mellyel azt jelentic, hogy jöjjon mindazáltal elméjekben valami az Istennec lelki tiszteléről, de az mellyet az ő hamis költőit dolgokkal, azontól felforgatnac és lerontnac. Mert az mit az Törvény arról elonkben ír, soha ő vélec ember el nem hitetheti, hogy az igaz legyen. Azt mondgyamé hogy az olyan elmébe valami éf és értelem vagyon, az melly sem ő magában nem bölczelkedic,

sem az

sem az jó intéseknek nem engedhet? Az másodic táblánac paranczolatiban valami kevesse több értelme vagyon: tudniillic az mennyivel azoc az Polgári tártaságnac az emberek között megtartására közel járulnac, hogy nem az első táblánac paranczolati. Noha ez réfbenis néha néha czelekedetis meg tapasztaltatic, melly nagy fogyatkozása legyen: Mert az legelétfébb elmejűnec, legképtelembnec és illetlenbnec tettic, hogy ember, az hamis és felettébb kegyetlen Uraságot elkellyen viselni és fien vedi, hogy ha az ember valami olly mód által rólla el fordithassa. Es bizonyára az emberi okoság nem itil különbben, hanem, hogy valamely fólgai és felenc elméhoz illyec, ez illyen kemény Uraságot bekével fienvedni. Ez ellenbe pedig, nagy bezületes, tisztességes bátor fivhoz illic az, hogy azt nyakárul leveffe. Sőt az Philosophusoknál és pogány bölczeknél sem tartatic bűnnec, ha ki magáért bost áll. De az Ur Isten kárhoztattya ez nagy bezületes és jeles bátorságot, és az őveinec az békeséges türest írja eleikbe, az melly az emberek előtt fidalmas és gyalazatos. Annakfelötre olly vac az mi értelműnc az egész isteni Törvénnec meggondolattyában, hogy meg nem esmerheti azt, hogy az Istennec akarmelly paranczolatya ellen való kívánságis, bűn legyen. Mert az lelkes ember nem hadgya magát arra vitetni, hogy az ő gonos kívánságinac fokféle betegséget és fogyatkozást megismerneje. Az természetnec világozsága fockal az előtt elrecken és elöltatic, minekelötte ennec az feneketlen melségnec czac az első bémeneteleig jutnais. Mert midőn az Philosophusoc és világi bölczec az elménec mértékletlen indulatit vétkeknek és fogyatkozásoknac jelentic és tartyac, azokon czac az nyilván való megindulásokat és buslakodafokat értic, az mellyec külsöképpen goromba jelec által kimutatyac magokat: az egyéb gonos kívánságokat pedig, az mellyec ez elmét fep gyengen cziklandozzac, nem hogy bűnnec, hanem tellyeséggel semminéc tartyac.

25. Annakokaert az miképpen hogy oda fel méltán megfeddetéc és megdorgáltatéc az Plato, hogy minden bűnt czac tudatlanságnac tulaydonitana: azonképpen megvetendő azoknac vélekedésekis, az kic azt állattyac, hogy minden bűnökben valamely eleve meggondolt és elfánt gonoságnac és kényeségnek kellyen lenni. Mert az köz probatbólis igen jól vesfüc esünkbe, melly keményen gyakorta megcsünc az mi jótettzésünkben és bándékúkbán. Mert az mi okoságunc olly igen fokféle balgátag kébzélfekkel buritatic el és czalattatic meg: olly foc tévelgéseknek vettett alája, annyi akadékokban ütközic meg minden felől, olly foc töörrel és kötelezésekkel forittatic és füzettetic mng, hogy felötte igen távol legyen attól, hogy minket bizonyossan vezethessen és igazgathasson. Melly igen semmi legyen pedig az Isten előtt, az mi okoságunc az mi egész éle-

2. Cor. 3. v. 5. tüncknec mindennemű rickelyében, megmutattya az Sz. Pal, midőn tagadgya azt, hogy mi alkolmatosfoc legyünc valaminc meggondolására, ugy mint mi magunktól. Nem szól az Akaratról, avagy az kívánságról: hanem aztis elvefi tőlünc, hogy ne gondollyuc azt, hogy juthatna nekünc esünkbe, mint kellyen valamit rend ferint és igazán czelekednünc. Olly igen meg vesetté tehát minden mi ferénségünc, gyorsalkodásünc, értelmünc és forgalmatosságünc, hogy mi az Isten előtt semmit igazán meg ne gondolhassünc és meg ne esmélfessünc? Bizonyáraigy vagyon nekünc dolgünc, kic az mi értelmünk nec éles ferénségét (az mellyet leg drágalátosb ajándéknac tartünc) nehezen fenvedgyünc tölünc lefosztatni, kemény dolognac láttzic az minékünc: De az Szent Lelek nec ez igen méltónac és igaznac tettzic, az ki az esfessék nec minden gondolattyokat tudgya, hogy merő hiába valóc legyenec, és az ki világosön kihirdeti, hogy az emberi fiünc minden gondolatyac zac gonof. Hogy ha azért minden, valamit az mi értelmünc indit, gondol, kezd és czelekedni akar, mindenkor zac gonof, mint jöhet hát az mi elménkbe annac czelekedése az mi az Isten nec kedves, az kinec zac az Szentség és igazság kedves és kellemetes? Illyen képpen látni való, hogy az mi elménk nec okofság a karmellyfelé magát forditfa, de az hiába valóságnac nyavalyásul alája vettetött legyen. Ez erőtelenséget magában igen joltudta és érzette Sz. David, midőn azon könyörgött, hogy ő neki értelem adafséc az Ur paranczolatnac igazán meg tanulására.

Pfal. 94. v. 11.
Gen. 6. v. 3.
Et Gen. 8.
v. 21.

Pfal. 119. v.
34.

Phil. 1. v. 4.
Col. 1. v. 9.

Lib. 2. de
pecc. mer.
& remiss.
c. 5.

Mert az ki azt kívánnyá hogy ő neki uy értelem adafséc, az azt jelentiazzal, hogy az előbbi ő értelem semmiképpen elég ne legyen. Es ezt ő nem zac egyfer czelekefi. hanem az egy pfalmusban mayd tizfer hozza elő ugyan azon egyféle könyörgést. Az melly gyakor előhozáfal azt jelenti, melly nagy búkség által kéferitesséc és inditafséc ennek kéreséte. Es az mit ő zac magánac kér, azt Szent Pal közönséggel az egész Keresztényen gyülekezet nec fokra kerni. Nem fiününc meg, ugymond, ti erőttetec könyörgeni, és kívánni, hogy bétöltetsetec az Isten nec mindennemű esméretivel, minden bölcseségben és lelki értelemben, hogy járjatoc az mint az Istenhöz méltó &c. Valamennyifer azért ezt az Isten nec jó teteménye gyanánt diczéri, meggondollyuc hogy azzal egyfer simind azt bizonyittya, hogy az ne legyen az ember nec erejében és hatalmában. Olly igen jól megesmerte pedig Szent Agosten az elménec ez fogyatkozását azoknac az mic Istené megismerésében, hogy tellyesféggel, az ember ec fiünc és elménec az keygelem, az melly által meg világosítassünc, nem kevesbè búkséges, mint az femek nec az napnac világa. Es ez zel még nem elegetic meg, hanem hozzá tefi imez megjőbbitást, hogy az femek-

femeket mi magunc nyittyuc meg az világofságnac látására, az elménec pedig femei, hogy ha az Uról fel nem nyittatnac, bezárolva maradnac. Es nem tanit arra az Iras, hogy az mi elménc zac egy napon világosítatnac meg, hogy ostan az utan önnön magoktól lássanac: Mert az mit én imént Szent Pálból béhoztam, az en nec az meg világosítassünc fiüntelen való folyására és öregbülésére tartozic. Es ezt David igen fiép világos értelemmel ki magyarázza, imez igékel: En tégedet tellyes fiüncből kerestelec, ne hadgy engem eltévednem az te paranczolatidról. Mert noha ujjonnan fiületteret volt, és az igaz isteni felelemben nem keveset nevedet, és öregbült; de ugyan mégis megvallyá, hogy ő neki naponként vezetése és igazgatásra minden órában és fiépillantásban búksége legyen, hogy attol az bölcseségtől, az mellyel meg volt ajándékozva, el ne távoznéc. Azért könyörög máfutt, hogy ő benne az a bizonyos igaz Lélec, az mellyet az ő büne által elvesztett volt, meg uyitafséc: Mert fiünc azon Isten nec dolga, hogy az mit minekünc elsőben adott volt, és egy ideig tölünc elvötte, azt minékünc ismet megadgya.

Pfal. 119. v.
10.

Pfal. 51. v. 12.

26. Immar aztis meg kell vizsgálünc, mit tehesen az ember nec akarattya, az mellyben láttatic foképpen forgani az mi tulaydon válastásra való fiabadságünc, avagy, a fiabad akarat: Mivelhogy előb meglátoc, hogy az el válastása valami dolognac, inkább tartozzéc az akaratra, hogy nem az értelemre. Es előfer hogy ne láttatnéc az ember akarattyanac tekéletes völtára tartozni, az mit az Philosophusoc olly gyakorta tanítottac és mindenektől közönséges javallásból bévétetött, hogy mindenec az természet nec inditasából kívánnýac az jót: jól esünkbe vegyünc azért: hogy az fiabad akaratnac erejét nem az olly kívánságban kellyen meggondolni, az melly az valóságnac haylandóságából fiármazic inkább hogy nem az értelem nec és elménec tanácskozásából és gondolattyából. Mert a Papista Scholakban való Theologusokis megvallyac hogy a fiabad akarat semmit el nem válast avagy meg nem vét, hané ha előfer az értelem az jót és gonofit ő fiéve hasonlittya és egybevetti: mellyel azt értic, hogy annac az mit az kívánság néz és vár, ollyannac kell lenni, hogy az ember nec fiabad akarattyan, állyon: és hogy az tanácskozás, a melly által a válastásra út kéferetic, előljáron. Es ha jól megesmélled, minemü az emberben ez az jónac természet ferint való kívánsága, bizonyára vesed esedbe, hogy ő benne ez, az oktalan állatokkal köz legyen. Mert azokis kívánnýac, hogy jól legyen dolgoc, és az hol annac az jónac, az melly az kívánságot indittya, fiünc láttatic, arra vágyódnac és reá futnac. Az ember pedig, ez természet nec kívánságban, az okofság által, az mint az ő természet nec halhatatlan fösége kívánna nem

válástya azt, az mi ő néki igazán jó volna, hogy azt követné; és sem okosfát sem értelmét arra nem fordította: hanem okosfágnélkül tanácsnélkül, az természetec haylandoságot követi mint a barom. Annakohaért ez semmit az szabad akaratra nem foglál, hogy ha az ember természeti kívánság által indítatik a jóra kivánságára: hanem az kívántatic, hogy az jót igaz okosfág által megválásfá, illye, és minekutánna azt megésmerte, elis válásfá, és ha ostan elválástotta, azt elkövefle. Es hogy ez aránt valakinec kételkedése ne legyen, kétfele nemjólértésre kell hamot tartani. Mert elsőben az Kivánságnac igején, az előb megemlített mondasban nem értetic az akaratnac indulattya, hanem természeti haylandoság értetic: másodszor az Jónac igején sem értetic, az Jószágos czelekedet, avagy az igazság, hanem az állapot: hogy tudniillic, az ember nec jól legyen dolga. Végezetre, ha ugyan erőssen kívánnais az ember az jónac ferit tenni, de maga azt még sem követi. Az mint senki nincz, az kinac az öröc bódogság kedves nem volna: az mellyre mégis, az Szent Lélek nec indítála és haytalanélkül senki nem vágyakozic. Annakokaért mivelhogy az emberben ez a természeti kívánság hogy ő néki jól legyen dolga, semmit az szabad akaratra nem foglál: finte olly igen nem mint az értzben és köben valo természet haylandosága az ő valóságanc tókélrefégére, az akaratnac semmi szabadságot nem mutatya: az egyéb dolgokban lásuc meg azért, hogyha az akarat olly igen mindenestől fogva megromlott, és megvefetté, hogy semmit gonofnalgyebet ne nemzessen: avagy valami meg sértetlen részecskéje még megmaradott legyen, az mellyből jó kívánságoc fírmazzanac.

27. Azoc, az kic az Isten nec első kegyelmé nec tulaydonittya ez munkalkodást, hogy mi az jót hathatóképpen akarjuc, láttatnac visfontag azt érteni, hogy az lélekben tehetség legyen önnön maga akarattyaából az az jónac követésére és keresésére, de főckal erőtlenb hogynem valamelly tókélletes kívánságra és indulatra kiüthetne, avagy ferénséget és munkalodást indithatna. Es semmi kétség abban nincz, hogy ez vélekedést, az melly Origenesből és némelly egyéb régi Autorokból vétetett, az Pápiſtas Scholabeli Tanitokis közönséggel bevöttéc legyen: midön őc az embert tífita azon természeti dologban, az mint őc főlnac, főcktác megtekintélni, az mint azt az Apasztal eleikbe írja, ez igeckel: Az jót, az mellyet akar nec, nem czelekefem, hanem az gonofst czelekefem, az mellyet nem akaroc. Akaratom vagy on az jóra, hogy azt elvégezzem, de nem tehetem. De illyen módon éktelenül felforgattya az egész disputatiót és tudomant az mellyet ott Szent Pal forgat és tanit. Mert ő ottogyon az Kereszteni hartzról fől, (mellyről az Galatákhöz írt levélben is megemlekezeic rövideden) mellyet az hívec az test nec és a Lélek nec viaskodásában, főntelen érez nec magokon.

Továb-

Továbbá az Lélec ninczen az Természetből, hanem az uyónan főletéből vagy on. Hogy pedig az Apasztal, az uyjonnan főlettekről főllyon, abból nyilván megteztic, hogy minekutánna azt monda volna, hogy ő benne semmi jó né lakic: ez megvárazatot tefi hozzá, hogy azt az ő testéről érte. Annakokaért tagadgyais, hogy ő volna az, az ki az gonofst czelekefi, hanem az bün mivelit azt, az melly ő benne lakozic. Mit akat ez a megjobbitás, én bennem, az az, az én testemben? Annyit akar tudniillic, mintha illyen formán főlna; Nem lakic én bennem semmi jó én magamól: mert az én testemben semmi jó nem találtatic. Erre következeic immár, az a mentesség nec formája: Nem én czelekefem az gonofst, hanem az bün, az melly én bennem lakozic. Az melly mentesség, egyedül czac az uyónnan főletre tartozic az kic az ő Lelkek nec jób és főb részével az jóra vágyódnac. Az bérekeftés pedig az melly hozzája tétetic, nagy világoslan ezt mind megmagvárazza: Gyönyörködöm, ugymond, az Isten törvényében a bel-

Rom. 7. v. 22.

Lib. 1. ad Romanos. cap. 10. & in Retra.

2. Cor. 3. v. 5. Gen. 8. v. 21.

Phil. 2. v. 13.

Na

Rom. 7. v. 15. & 19.

Gal. 5. v. 17.

vényének engedhesse, (az mint fent David söt helyen könyörög) meg kell mindazáltal gondolni, hogy ez a könyörgése való kívánság az Istentől jöjjon: az mellyet az ő fiavaiból könnyű megtilni. Mert midőn azt kívánja, hogy ő benne úgy hív teremtesse, azzal bizonyára annak teremtesének kezdetit magának nem tulajdonítja. Nagyobra béczüllyük azért Sz. Agostonnak imez mondását: Az Isten te néked elődet vésti minden dolgokban: eleit vegyed azért te is néha az ő haragjának. De miképpen? Vallyad meg azt, hogy mind ezec te néked az Istentől legyen, hogy valami jód vagy az mind ő tőle vagy; Te magadtól pedig mindened, az mi gonos. Es az utan egy kevéssé: Nekünk nincz semmi tulajdonunk, hanem csak az bűn.

HARMADIC RÉF.

*Hogy az embernek megromlott természetéből, semmi nem egyéb, hanem kár-
hozatos dolog származék.*

Joh. 3. v. 6.

Rom. 8. v. 6.

Joh. 3. v. 6.

DE az ember mind a két részé érint az Léleknek jobban meg nem emterhetetic, hanem mint ha az ő titulálival és meg diczértetésével, az mellyekkel az fent írásban felékesitetet, járul elő. Hogy ha azért az egész ember elő ábráztatit Christusnak imez fiavával: Az mi testből születetic, test az, (az mint könyű meg bizonyítani) tehát erőssen meg bizonyítatic hogy igen nyavalyás és nyomoruságos teremtett állat legyen, az ember. Mert az testnek bölcelkedése, az mint az Apostal bizonyítja, az halál: mivelhogy ellensége az Istennek, azért hogy az Isten törvényének sem alája nem veti magát, és nemis vetheti. Olly igen elfordulté tehát az test, hogy minden ő indulattya és elmélkedése az Isten ellen merő azon ellenséget mutasson? Hogy az Isteni Törvének igazságával ne egyezhesen? hogy végre egyebet semmit ne tehesse, hanem csak az halálnak okait nemzhesse és hozhassa? Mostan hadd arra, hogy az embernek természetit semmi nem egyéb hanem csak test legyen: és hozz valami jót ki belőle, ha hozhat. De az Testnek igéczkéje, mondhatná valaki, itt nem jegyzi az okos lelket, és az embernek főb részét, hanem csak azt az kisérd részét, az melly, mint egyéb állat, érez. Az mint az Christusnak és mind az Apostalnak fiavaival, bővlegessen meghamisítatic. Mert az Christusnak erősítő beféde ez, hogy az embernek ugyan kellyen születetni: azért mert test. Nem azt akarja hogy test érint visontag kellyen születetni. Lelki módon pedig nem mondhatit az ember lélek érint ugyan születetni, hogy ha annak csak valami része jobbítottit meg: hanem hogy ha lelkében mindeneftől fogya meguyitatic. Es ezt megerősíti az ellenbetétel, az mely mind Sz. Jánosnak

nosnac helyén, smind pedig Sz. Palnac előb megnevezett helyén tétetic: Mert az Lélek és a test úgy tetteknek egymás ellenébe, hogy harmad semmi közösleg ne hagyattasék. Annak okaért valami az emberben nem lelki, az finte azért nevezettit Testnek. Ninczen pedig a Lélekből csak egy czepis különbé bennünk, hanem egyedül csak az ugyan való születes által. Mind csak test azért az, valaminc az természetül vagy on. Ha azért ez dologban egyébképpen valami kétség lehetne, az belőlünk elvétetic fi. Pál által: midőn ő az ő embernek előtött megírása után, (a ki mond hogy a tevelgő kívánságoc által megromlott legyen,) meghadgya hogy meguyitassunk az mi elménknek lelkében. Látod azért hogy az megiltott gonos kívánságocokat, nem csak az testü érzenek részé helyheztetit, hanem az elmében is: és ugyan ezen okéit finte az elmének kívánsága meguyitassat. Es bizonyára csak kevéssé az előt olly megírását helyheztetit az emberi természetnek az melly megmutatná, hogy mi mindeneftől fogya minden részünkben meguyitassunk és elforditassunk. Mert hogy azt írja, hogy minden pogányoc az ő elméj: kének hiába valóságában járjanak, hogy az ocknac értelmec meg fetétüljenec, hogy az Isten érint való életül idegenec és az ő benne való tudatlanság miatt, és az ő hívőknek vakfagaért: semmi kétség abban nincz, hogy ez mind az okrais igen illyec és szabasék, az kiker az Ur Isté az ő bölcseségének és igazságának bizonyos regulája érint még ugyan nem formált, és ujjaká nem teremtett. Az melly az ő fivchasonlításból is, a mellyet mindigart hozzá teszen világosabbban megtettit: holott az hívőket megintit, hogy nem úgy tanultac őc meg az Christust. Mert ez igékből hozzuc azt ki, hogy az Christus kegyelme legyen az egyetlen egy orvosság, az melly által abból az vak-
ságból, és az belőle következő minden gonostól, meg szabaditassunk. Mert az Esaiás Profetaitis úgy jóvendölt az Christus orvósága felől, holott azt igéte, hogy az Ur az ő Anya fent Egyházának öröcké való világosságára lenne; holott az onközben az fetetség, az földet, és az homalyosság az nepek elburitanája. Mivelhogy azt bizonyítja, hogy egyedül csak az Keres-
tyén anyá fi. Egyházban támadna fel és világosítana az Istennek igaz világos-
sága. Tehat az Anya fi. Egyházon kívül bizonyára merő fetettségnel és vak-
ságnál semmit egyebet né hágy. Nem akarom itt különkülön előfamlálni, ni, az mellyec az embernek hibávalóságá felől kiváltképpen az solárok-
ban, és az profetákban megíratattac. Nagy az az mit fi. David ír: Hogy ha az
ember az hibába valósággal egy mértékben vertetné, és megfontoltanéc,
söckal hiába valóbnac és könyebnek találattac az merő azon hiába valo-
ságnál. Ezzel az embernek értelmec által veretic és kárhoztattatic, mivelho-
gy mindé gondolatok, az mellyec abból származnac, mint bolódoc, hason-
taljanoc, ehelyőssék és elfordultac megnevetetec és megczufoltattac.